

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIM VAZIRLIGI
ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI**

“TASDIQLAYMAN”
Andijon viloyati PMM
direktori _____ T.Turg‘unov
“ _____ ” _____ 2026-yil

“Amaliy fanlar va maktabdan tashqari ta’lim metodikasi” KAFEDRASI

**“MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA MUSIQA MASHG‘ULOTLARINI
O‘TKAZISH METODIKASI”
o‘quv modulidan**

O‘QUV-USLUBIY MAJMUASI

Ta’lim turi:	<u>Malaka oshirish</u>
Malaka oshirish muddati:	<u>1 oy (100 soat)</u>

**Tuzuvchi: Maktabgacha ta’lim va maktabdan tashqari ta’lim tashkiloti musiqa o‘qituvchisi
(PhD) v.b.dots N.To‘xtasheva**

Andijon-2026

“KELISHILDI”

Akademik faoliyat bo'yicha direktor
o'rinbosari _____ O'.Qurbonov
“ _____ ” _____ 2026-yil

“TASDIQLAYMAN”

Andijon viloyati PMM MTT va
amaliy fanlar kafedrasida katta
o'qituvchisi _____ X.Nabiyeva
“ _____ ” _____ 2026-yil

Annotatsiya: Mazkur majmuada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini samarali tashkil etish va o'tkazish metodikasi yoritilgan. Unda bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda musiqa mashg'ulotlarini rejalashtirish, o'yinlar, qo'shiqlar, raqs va musiqiy harakatlar orqali ularning estetik didini, ijodiy qobiliyatini hamda musiqiy eshitish malakalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, musiqa mashg'ulotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan foydalanishning ahamiyati ko'rsatib berilgan.

Taqrizchilar: MTTDMQTMOI “Maktabgacha va inklyuziv ta'lim”
kafedrasida dotsenti M.Z.Fayzullayeva

Ushbu ishchi o'quv-mavzu reja Amaliy fanlar va maktabdan tashqari ta'lim metodikasi kafedrasining 2026-yil ____ - _____dagi ____ - sonli yig'ilish qarori bilan ma'qullangan hamda Pedagogika markazining Ilmiy-metodik Kengashining 2026-yil ____ - _____dagi ____ - sonli qarori bilan tasdiqlangan.

MUNDARIJA

I.	KIRISH	4
II.	TEXNOLOGIK XARITA	6
III.	MA'RUZA MATN VA O'QUV MATERIALLAR	9
IV.	O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR	37
V.	MODUL YUZASIDAN MALAKA ISHI MAVZULARI	38
VI.	TARQATMA MATERIALLAR	39
VII.	ATAMALAR IZOHLI LUG'ATI	46
VIII.	FOYDALANILGAN VA TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR	49

KIRISH

Mamlakatimizda bolaning ijodiy qobiliyatini, uning musiqiy va ijodiy rivojlanishining eng muhim va zarur tarkibiy qismi sifatida e'tibor qaratiladi. Musiqiy va ijodiy qobiliyatlarni tarbiyalash bolaning umumiy rivojlantirish va tarbiyalash masalalari bilan bog'liqdir. Musiqaning bola hissiyoti va shakllanishiga, uning mazmunini tushunish va his yetishga katta ta'sirini hisobga olganda haqqoniy va voqeyilikni to'g'ri aks ettirgan musiqali asardan o'rinli foydalanish alohida o'rin tutadi. Musiqali obrazlar shakllanishining asosiy manbai tabiat va kishi nutqiga mos kelishiga, atrof-olamdagi go'zallikni idrok yetishiga bevosita bog'liqdir.

Ushbu o'quv-uslubiy majmuasida O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori, 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 231-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 8 iyuldagi "Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogining kasbiy standartini tasdiqlash to'g'risida" 423-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2024-yil 1-avgustdagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi 238-sonli buyrug'i, 2025-yil 29-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkiloti va pedagoglarning ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida" 323-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida tuzilgan bo'lib, zamonaviy talablar asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlari musiqa rahbarlari uzluksiz kasbiy rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish va kasbiy kompetentligini muntazam oshirishni nazarda tutadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti musiqa rahbarlari uzluksiz kasbiy rivojlantirish kursining o'quv majmuasi kasbiy kompetensiya bo'yicha quyidagi modullar mazmunini o'z ichiga qamrab oladi:

"Musiqa rahbari va tarbiyachining hamkorlikdagi faoliyatini kreativ yondashuv asosida tashkil etish" o'quv moduli yuqorida belgilangan vazifalarni bajarishda muayyan darajada xizmat qiladi.

Kreativ fazilatlarni rivojlantirish ijodiy individuallikni rivojlantirish, pedagogik yangiliklarga sezgirlikni shakllantirish, o'zgaruvchan pedagogik muhitga moslashish qobiliyatidir. Musiqa rahbari kasbi o'zining serqirraligi bilan ahamiyatlidir. Turli xil musiqiy va pedagogik faoliyat turlari musiqa rahbaridan innovatsion fikrlash uslubi, ijodiy qobiliyat rivoji, keng dunyoqarash, estetik va nutq madaniyatiga yuqori darajada egalikni talab etadi. Buning asosini esa musiqa rahbarining kasbiy kompetensiyasi tashkil etadi. Hech qanday texnik vositalar pedagogning jonli muloqoti, uning

tarbiyaviy, rivojlantiruvchi va tashkilotchilik vazifalari o‘rni egallay olmaydi. Musiqa rahbarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish maktabgacha ta’lim tashkilotida pedagogik jarayonni rejalashtirish, musiqiy faoliyatni samarali tashkil etish va takomillashtirishga yordam beradi, bolaning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish ko‘rsatkichlarini amalga oshirish, uning musiqiy qobiliyatlarini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

“Musiqa rahbari va tarbiyachining hamkorlikdagi faoliyatini kreativ yondashuv asosida tashkil etish” o‘quv o‘quv-uslubiy majmuasi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida musiqa faoliyatining mazmunini takomillashtirish, ularning sifat va samaradorligini oshirish uchun musiqa rahbarlarining kreativlik sifatlarini muntazam rivojlantirishga qaratilgan.

Modul maqsadi: maktabgacha ta’lim tashkiloti musiqa rahbarlari malakasini oshirish kurslari tinglovchilariga “Musiqa rahbari va tarbiyachining hamkorlikdagi faoliyatini kreativ yondashuv asosida tashkil etish” moduliga oid bilimlar berish va amaliyotda qo‘llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar “Musiqa rahbari va tarbiyachining hamkorlikdagi faoliyatini kreativ yondashuv asosida tashkil etish” modulini o‘zlashtirish natijasida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari kerak:

maktabgacha ta’lim tashkilotlari musiqa mashg‘ulotlarini kreativ yondashuv asosida tashkil etish muammoli vaziyatlariga kreativ yechim bera oladi;

maktabgacha ta’lim tashkilotlarida musiqa mashg‘ulotlarini variativ yondashuv asosida takomillashtirishni bilishadi;

tarbiyalanuvchilarga musiqiy-estetik qobiliyatlarini rivojlantirishda kreativlik, variativlik, loyihalashtirish, moslashuvchanlik tamoyillariga asoslangan musiqa mashg‘ulotining innovatsion usullari (“Evritmika”, “Solmizatsiya”, “Sofmosart”) dan foydalanishni bilishadi;

kreativ musiqa mashg‘ulotini bolalar orkestr va ansambl ijodiyoti (milliy, folklor, o‘yinchoq cholg‘ular), bolalar qo‘shiq ijodiyoti (o‘zbek bastakorlari va kompozitorlari asarlari), musiqaning ifoda vositalari (temp, ritm, tembr, registr, dinamika) orqali dastlabki musiqiy savodga o‘rgatish kabi musiqiy faoliyat turlariga bog‘lab tashkil etishni bilishadi;

musiqa rahbarlari “kreativlik” va “Kreativ musiqa mashg‘uloti” tushunchalarining mazmun – mohiyatini anglaydi;

muammoli vaziyatlarga kreativ yechim topa oladi;

musiqa rahbarlari asosiy 4 ta yo‘l xaritasi bo‘yicha yo‘nalish va vazifalarni o‘rganadi;

noodatiy mashg‘ulotlar tashkil etish, musiqa zalining turlicha jihozlanishi, bayram tadbirlariga ham kreativ yondashish kabi malakalarga ega bo‘ladi;

musiqa rahbarlari va tarbiyachilarning hamkorlikdagi faoliyatini samarali tashkil eta oladi.

TEXNOLOGIK XARITA

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
80 daqiqa	1-mavzu: Musiqa mashg'ulotlarini kreativ yondashuv asosida tashkil etishning nazariy tahlili (nazariy 2 soat)			
40 daqiqa	Musiqa mashg'ulotlarining 5 ta faoliyati haqida. 5 ta faoliyatni tashkil etishga to'sqinlik qiluvchi omillar	Tinglovchilar bilan o'zaro muloqot. Ma'ruza	Slaydlar. Mavzu yuzasidan savollar	Tinglaydi, savol-javob, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza, juft bo'lib ishlaydi
40 daqiqa	"Kreativlik" tushunchasi. "Kreativ musiqa mashg'uloti" tushunchasi. Kreativlikka oid fazilatlar birlashmasi	"Aqliy hujum" metodi	Tarqatma materiallar, elektron doska, marker, skoch, daftar, ruchka	Taqdimot xulosasi, savol-javoblar. Vazifani juft bo'lib bajaradilar
80 daqiqa	2-mavzu: Musiqa rahbari va tarbiyachining hamkorlikdagi faoliyati (nazariy 2 soat)			
40 daqiqa	Tarbiyachi va musiqa rahbarining hamkorlik jarayoni mazmuni	Ma'ruza, Bahs munozara, "Kalit so'zlar"	Slaydlar, Savollar to'plami, tarqatma materiallar	Tinglaydi, savol-javob, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza
40 daqiqa	Bolaning musiqiy ijodkorligi. Musiqiy faoliyat turlari orqali bola ijodkorligini rivojlantirish	Ma'ruza "Aqliy hujum" texnologiyasi, Pedagog minbari	Slayd, kichik guruhlariga topshiriqlar, tarqatma	Vazifani jamoaviy bajaradilar, taqdimot xulosasi, savol-javoblar
80 daqiqa	3-mavzu: Mashg'ulotlar jarayonida musiqa faoliyatini integratsiyalash (amaliy 2 soat)			
40 daqiqa	Tarbiyaviy maqsadlarni musiqa faoliyati bilan samarali uyg'unlashtirish	Bahs munozara	Slaydlar asosida ma'ruza. Tarqatma materiallar: kartochkalar	Savol-javob, fikrlar almashish, ma'lumotlarni amaliy ifodalash, fikr mulohaza, juft bo'lib ishlash
40 daqiqa	Bayram ertaliklarini tashkil etishda pedagoglarning hamkorlikdagi faoliyati	Kichik guruhda ishlash	Tarqatma materiallar: Fasllarga xos qo'shiqlarni ajratish	Kuylab berish, savol-javob, fikrlar almashish, doira cholg'usi usulida bajarish
160 daqiqa	4-mavzu: Musiqa mashg'ulotlarini kreativ yondashuv asosida tashkil etishning yo'l xaritasi (amaliy 4 soat)			
40 daqiqa	Mashg'ulotni kreativ yondashuv asosida tashkil etishning yo'l xaritasi	Savol-javob, bahs munozara.	Slaydlar, tarqatma materiallar: kartochkalar	Tinglaydi, savol-javob, hujjatlarni tahlil qiladilar, fikrlar bildiradilar, ma'lumotlarni yozib oladi.
40 daqiqa	Kreativ fikrlash ko'nikmasi. Amaliy kreativ harakat ko'nikmasi	Aqliy hujum, kichik guruhda ishlash	Milliy o'yinlar uchun vositalar, qoshiqchalar va doira	Kuylab berish, savol-javob, fikrlar bildiradilar, milliy doira usulida bajarish, mahalliy uslublarni ajratish
40 daqiqa	Kreativ faoliyat jarayonini tashkil etish			

		Pedagog minbari	Midea-matireallar, savodga oid qo'l ishlari, didaktik vositalar	Tinglaydi, savol-javob, tahlil qiladilar, fikrlar bildiradilar.
40 Daqiqa	Kreativ mahsulotlaridan foydalanish	Kichik guruhda ishlash	Midea-matireallar, savodga oid qo'l ishlari, didaktik vositalar	Har bir tinglovchi amaliy mashg'ulot davomida olgan bilimlari yuzasidan yarim bet intervyu tayyorlab o'z fikrini bildiradi

MA'RUZA MATNI VA O'QUV MATERIALLARI

1-MAVZU:MUSIQA MASHG'ULOTLARINI KREATIV YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING NAZARIY TAHLILI (nazariy 2 soat)

Reja:

1. Musiqa mashg'ulotlarining 5 ta faoliyati haqida. 5 ta faoliyatni tashkil etishga to'sqinlik qiluvchi omillar.
2. "Kreativlik" tushunchasi. "Kreativ musiqa mashg'uloti" tushunchasi. Kreativlikka oid fazilatlar birlashmasi.

Tayanch so'z va tushunchalar: kreativlik, moslashuvchanlik, tezlik, divergensiya, ilg'or g'oyalar, loyiha, assotsiativlik, ijodkorlik

"Musiqa rahbari kasbi"ning ijtimoiy ahamiyati.

"AQLIY HUJUM" METODI.

Metod tinglovchilarni mavzu xususida keng va har tomonlama fikr yuritish, o'z tasavvurlari, g'oyalaridan ijobiy foydalanishga doir ko'nikma, malakalarni hosil qilishga rag'batlantiradi. U yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlarda ixtiyoriy muammolar yuzasidan bir necha original (o'ziga xos) yechimlarni topish imkoniyati tugiladi. Metod mavzu doirasida ma'lum qarashlarni aniqlash, ularga muqobil g'oyalarni tanlash uchun sharoit yaratadi.

1. Musiqa mashg'ulotlarining 5 ta faoliyati haqida. 5 ta faoliyatni tashkil etishga to'sqinlik qiluvchi omillar.

Musiqa mashg'ulotlarining 5 ta asosiy faoliyati

1. Qo'shiq kuylash faoliyati

Bu faoliyat o'quvchilarda ovoz madaniyati, musiqiy eshitish, nafasni to'g'ri boshqarish va ijrochilik malakalarini shakllantiradi. Qo'shiq kuylash jarayonida bolalar jamoa bilan ishlash, intonatsiyani to'g'ri his qilish va musiqiy obrazni anglashni o'rganadilar.

2. Musiqani tinglash faoliyati

Musiqaning tinglash orqali o'quvchilarning estetik didi, musiqiy tafakkuri va tahliliy fikrlashi rivojlanadi. Ushbu faoliyat musiqiy asarlarni idrok etish va baholashga yordam beradi.

3. Musiqiy savod faoliyati

Musiqiy savod notalarni o'qish, ritmni his qilish, musiqiy belgilarni tushunishni o'z ichiga oladi. Bu faoliyat musiqani ongli ravishda o'zlashtirishga xizmat qiladi.

4. Ritmik harakat va musiqali o'yinlar faoliyati

Bu faoliyat bolalarning jismoniy faolligini, ritm tuyg'usini va koordinatsiyasini rivojlantiradi. Ayniqsa boshlang'ich sinflarda muhim ahamiyatga ega.

5. Bolalar cholg'u asboblari bilan ijro etish faoliyati

Ushbu faoliyat ijodkorlikni rivojlantiradi, musiqaga qiziqishni oshiradi va amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi.

2. "Kreativlik" tushunchasi. "Kreativ musiqa mashg'uloti" tushunchasi. Kreativlikka oid fazilatlar birlashmasi.

"Kreativlik" tushunchalari haqida nimalarni bilasiz?

"Kreativlik" atamasiga olimlar tomonidan quyidagicha ta'riflar berilgan:

Ko'rinib turibdiki, kreativlik bevosita shaxsning individual psixologik xususiyatlari bilan bog'liq jarayon hisoblanadi. Uning rivojlanishi esa intellekt intuitsiya mantiqiy fikrlash jarayoni ta'sirida kechadi.¹

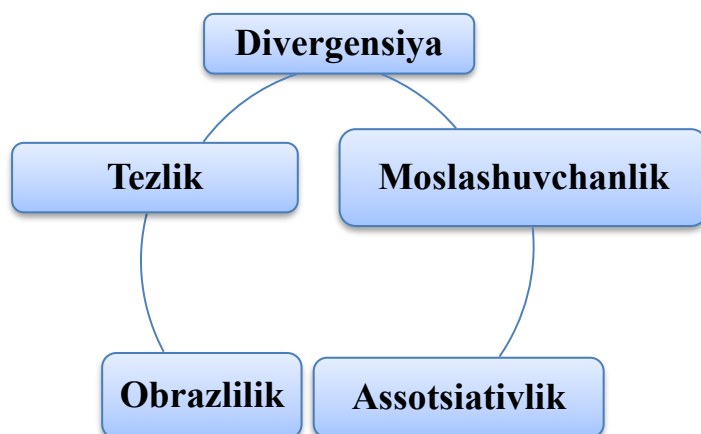
Biz "kreativlik" va "ijodkorlik" atamalarini bir-biridan farqini ko'rib chiqdik. Ijodkorlik — inson faoliyatining yaratuvchanlik sifati hisoblansa, kreativlik esa bu faoliyatni amalga oshirish qobiliyati hisoblanadi. Bundan tashqari, nafaqat ma'lum bir ichki salohiyat va yaratuvchanlikka tayyorlik, balki tashqi faollik, maqsadlilik, qat'iyat va kreativ faoliyatga bo'lgan ehtiyojni ta'minlaydigan aqliy fazilatlar majmui sanaladi.

Ijodiy salohiyati yuqori bo'lgan barcha odamlarni kreativ qobiliyatlilar qatoriga kiritish mumkin emas. Balki o'z g'oyalarini hayotga tatbiq etish, loyihalarni tashkil etish va unga rahbarlik qilish, o'z nuqtai nazarini himoya qilish uchun yetarli darajada faol bo'lganlarnigina kreativ qobiliyatlilar qatoriga kiritish mumkin.

Kreativlik nafaqat ijodiy jarayon bilan bevosita bog'liq bo'lgan shaxsiy xususiyatlarni, balki o'ziga ishonch, o'zini yuqori baholash va ijobiy munosabatning yuqori faolligini ta'minlaydigan xususiyatlarni ham o'z ichiga oladi. Qadimdan aql-idrok professionallarning eng muhim sifati hisoblangan. Insonlardagi aqliy faoliyat har qanday sohada zarur hisoblanadi. Ammo muvaffaqiyatga erishish uchun aqlning o'zi yetarli bo'lmaydi, balki undan ham ko'proq kreativlik sifati zarur hisoblanadi.

¹ Ibragimova G.N. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish: falsafa doktori (PhD) darajasi olish uchun yozilgan diss. avtoref.- Toshkent. — 2017.- 25 b

Asl kasbi pedagog bo'lgan, hozirda dunyoning eng boy insonlaridan biri bo'lgan tadbirkor Jek Maning quyidagi fikrlarini eslatib o'tish ayni muddaodir: "Agar kelajakka tayyorlanmoqchi bo'lsangiz, kechagi o'quv metodlaridan voz keching: ko'r-ko'rona yodlab olishga urinmang — kompyuter baribir ko'proq narsani eslab qoladi. Tezroq hisoblashga urinmang — siz uchun buni kompyuter amalga oshiradi. Masalaga kreativ va konstruktiv nuqtadan yondashishni o'rganing!"² O'ziga xoslik nafaqat yangi yechimlarni topish qobiliyati, balki nostandart fikrlashning o'z-o'zidan paydo bo'lishi hamdir.



1.2 rasm. Kreativlikka xos bo'lgan fazilatlar birlashmasi

Divergensiya — bu turli xil muammolarni hal qilish usullarini ko'rish qobiliyati.

Moslashuvchanlik - bu bir muammodan ikkinchisiga o'tish, bilimning turli sohalarida javob izlash, shu orqali fikrlash jarayonini samaraliroq qilish qobiliyati.

Tezlik — fikrlashning yuqori tezligi va umuman aqliy reaksiyalari hisoblanadi.

Assotsiativlik — turli xil ma'lumotlar bloklari va bilim sohaları o'rtasida bog'lanish-assotsiatsiyalar yaratish, kutilmaganda paydo bo'lgan tasvir va g'oyalarni fikrlash jarayoniga kiritish qobiliyati.

Obrazlilik – obrazli tafakkurning ustunligi va rivojlanishi; ijodda mantiqiy tushunchalar emas, balki tasvirlar hukmronlik qiladi, aynan shu shaklda yangi g'oyalar paydo bo'ladi.

Ushbu fazilatlarining birlashmasi kreativlikka xos bo'lgan fikrlash turini yaratadi. Bu vaziyat g'alati, mantiqsiz, ammo ijodiy yondashuvni talab qiladigan murakkab muammo mavjud bo'lganda samarali bo'lib tuyuladi. Shuning uchun kreativ odamlar ko'pincha aql darajasi uchun testlarni yechishda qiynaladilar, chunki bu vazifalar bitta, yagona to'g'ri yechimni o'z ichiga oladi. Ijodkor inson esa vaziyatni bir nechta yechimlarni ko'radi va tanlov muammosiga duch keladi.

² addicted2success.com — Jek Maning 40 ta rag'batlantiruvchi iqtiboslari

Ijodkorlikning kognitiv komponenti tarkibidagi yana bir muhim bilish jarayoni — bu tasavvurdir. Yangi obrazlarni yaratish jarayoni sifatida u ijodkorlikning asosi, uning ichki oʻzagi hisoblanadi. Tasavvur insonga oʻz tajribasining elementlarini birlashtirishga, oʻziga xos xususiyatlar va fazilatlarga ega boʻlgan yangi tuzilmalarni yaratishga imkon beradi. Ijodiy faoliyatning hech bir turi yaxshi rivojlanmagan badiiy tasavvursiz faollashmaydi.

Boshqa kognitiv jarayonlarda idrok, eʼtibor va xotira ham muhim rol oʻynaydi. Chunki ular ijodkorlik uchun zarur boʻlgan maʼlumotni olish va saqlashni taʼminlaydi.

Ijodkorlik faqat kognitiv soha bilan chegaralanmaydi. Ijodkorlik ijodiy fikrlash, dunyoni maxsus idrok etish va rivojlangan badiiy tasavvur demakdir. Kognitiv jarayonlar insonning salohiyatini, ijodkorlik imkoniyatini yaratadi. Lekin ijodiy faoliyatda muvaffaqiyatga erisha olish, koʻp jihatdan uning hissiy va irodaviy fazilatlariga bogʻliq.

Kuchli his-tuygʻular ijodiy shaxslarning yuqori faolligini qoʻllab-quvvatlaydi, ularni boshqalardan ajralib turishga, hayotini yorqin, jonli va rang-barang qilishga imkon beradi. Ularning ijodiy faoliyatini tartibga solishda katta ahamiyatga ega boʻlgan irodaviy fazilatlarini ham rivojlantirish juda muhimdir.

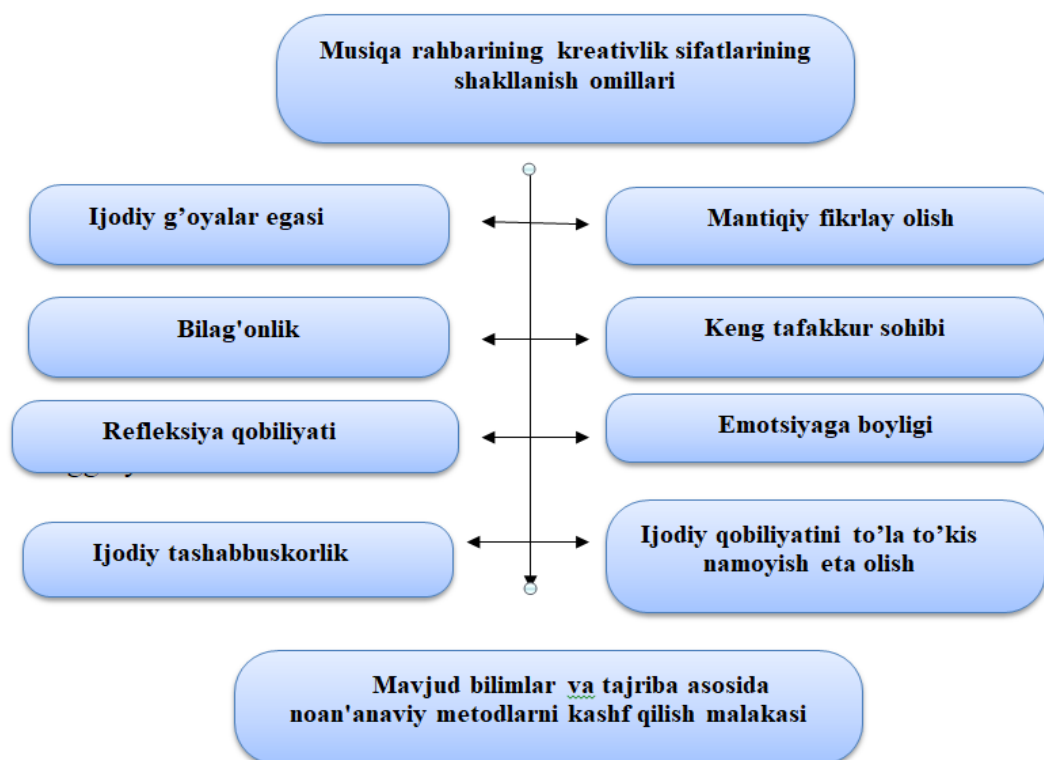
Insondagi iroda kuchi ijodiy jarayonni amalga oshirish uchun zarur boʻlgan faolligini saqlab qolishda namoyon boʻladi. Pedagogning aniq rejasini amalga oshirish uchun mustaqillik, tashabbuskorlik, qatʼiyatlilik kabi irodaviy fazilatlar boʻlishi lozim.

Biz olimlarni kreativlik va ijodkorlik boʻyicha ilmiy ishlarini tahlil qilib, oʻz xulosalarimizga tayangan holda, kreativlikka quyidagicha mualliflik taʼrifini berdik: **kreativlik** – yangilikka boʻlgan ehtiyoj, kutilmagan vaziyatlarda chiqarilgan manfaatli tanlov, ijodkorlikka undovchi gʻoyadir.

Kreativ musiqa mashgʻuloti - bir nechta musiqiy faoliyat turlari integratsiyalashgan, innovatsion texnologiyalarni qoʻllash va noanʼanaviy loyihalash vositasida amalga oshiriladigan, aniq maqsad va samarador natijaga ega ijodiy jarayondir.

Demak, kreativ yondashuv asosida musiqiy taʼlim metodlarini takomillashtirish kutilgan natijaga oson va samarali yetkazish yoʻli hisoblanar ekan. Maktabgacha taʼlim tashkilotining musiqa mashgʻulotida ushbu jarayonni kreativ sifatlariga ega musiqa rahbari tashkillashtirishi lozim. Aynan shuning uchun ham, maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqa taʼlimi va tarbiyasini malakali, musiqiy pedagogik maʼlumotga ega boʻlgan va musiqa oʻqitishning zamonaviy uslublari va texnologiyalariga ega boʻlgan pedagog amalga oshirishi kerak.

Biz musiqa pedagogikasi va psixologiyasi nuqtai nazaridan bolalarga yoʻnaltirilgan taʼlimiy va tarbiyaviy jarayonni olib boruvchi musiqa rahbarining kreativlik sifatlarini quyidagi rasmda keltirib oʻtdik. (1-rasm)



1.1-rasm. Musika rahbarining kreativlik sifatleri

Odatda musiqa rahbarining kreativlik qobiliyatiga ega bo'lishi pedagogik muammolarni hal qilishga intilishi, keskin qarorlar qabul qilishi va o'zaro ijodiy hamkorlikka erishishi orqali ta'minlanadi. Musika rahbari o'z-o'zidan ijodkor bo'lib qolmaydi. Uning ijodkorlik qobiliyati ma'lum muddat ichida izchil o'qib-o'rganish, o'z ustida ishlash orqali shakllantiriladi. Shundan so'ng, bosqichma bosqich takomillashib, rivojlanib boradi. Har qanday mutaxassisda bo'lgani kabi bo'lajak musiqa rahbarining kreativlik qobiliyatiga ega bo'lishlari uchun talabalik yillarida poydevor qo'yiladi va kasbiy faoliyatini tashkil etishda orttirilgan tajribalar asosida rivojlantirib boriladi. Bunda musiqa rahbarining o'zini o'zi ijodiy faoliyatga yo'naltirishi va bu faoliyatni har safar samarali tashkil eta olishi muhim ahamiyatga ega. Musika rahbari ijodiy faoliyatni tashkil etishda muammoli masalalarni yechish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, shuningdek, kreativ ijod namunalarini yaratishga alohida jonbozlik ko'rsatishi zarur. Muammoli vaziyatlarni hal qilar ekan, musiqa rahbarining masala yechimini topishga ijodiy yondashishi unda hissiy-ifodaviy sifatlarining rivojlanishiga yordam beradi. Pedagog o'z oldiga muammoli masalalarni qo'yish orqali mavjud bilimlari va orttirilgan tajribalarga zid bo'lgan dalillar bilan to'qnash keladi. Buning natijasida o'z ustida ishlash, mustaqil o'qib o'rganishga nisbatan ehtiyoj sezadi.

Mavjud muammolarga asoslanib, pedagoglar duch kelishi mumkin bo'lgan muammoli vaziyatlarda kreativ musiqa rahbarining tezkor xulosalarini quyidagi jadvalda aks ettirdik.

Kreativ musiqa rahbarining muammoli vaziyatlardagi qarori

Muammoli vaziyat	Kreativ musiqa rahbarining tezkor qarori
1. Guruhlarda bola sonining ortishi	“Bolalarni kichik guruhlarda bo‘lib ishlayman”
2. Musiqa mashg‘ulotida bolalar diqqatining tarqoqligi	“Mashg‘ulotni kutilmagan daqiqalar va qiziqarli didaktik vositalar orqali olib boraman”
3. MTT da musiqa zalining mavjud emasligi	“Sehrli sandiq” qutichamni olib guruhlarda ko‘chma mashg‘ulot olib boraman”
4. MTT da musiqiy cholg‘ular (asosan fortepiano) bolalar cholg‘ulari (marakas, bubin, metallafon, bolalar o‘zbek xalq cholg‘ulari to‘plami) ning mavjud emasligi	“Qo‘l mehnati orqali tarbiyachi va ota onalar bilan hamkorlikda didatik mahsulotlarni yasaymiz”.
5. Maktabgacha ta‘lim tashkilotida ustoz-shogird an‘analarini yo‘lga qo‘yilmaganligi	“Ilg‘or musiqa rahbarlarining ish tajribalari bilan tanishaman, bilmaganlarimni o‘rganaman”
6. Rahbariyat tomonidan rejadan tashqari bayramlar o‘tkazish vazifasi yuklatilishi	“Bayramlar o‘tkazishda bolalarni toliqtirmaslik maqsadida aktivlikni pedagoglarga taqsimlayman ”

Pedagog sifatida musiqa rahbarlari bu kabi muammolarga tez-tez uchrab turishi odatiy holdir. Ammo o‘z ijodkorligiga ega bo‘lgan musiqa rahbarlari uchun bu vaziyatlar ularning kreativ fikrlashiga turtki bo‘ladi. Mashg‘ulotga kreativ yondashgan musiqa rahbari tezlik bilan taqchil sharoitda ham manfaatli qaror qabul qilishi muhimdir. Ushbu qarorni tezlik bilan ta‘lim-tarbiya jarayonida amalga oshirish kabi kreativ qobiliyatlarini shakllanishi musiqa rahbarining pedagog sifatida kasbiy faoliyatida tajriba orttirishiga hissa qo‘shadi.

Nazorat savollari:

1. “Kreativlik” atamasiga izoh bering.
2. “Kreativ musiqa mashg‘uloti” tushunchasini qanday anglaysiz?
3. Kreativ musiqa rahbari qanday sifatlarga ega bo‘lishi kerak?
4. Kreativlikka xos bo‘lgan fazilatlar birlashmasini sanab bering.
5. Muammoli vaziyatlarga qanday kreativ yechim topasiz? Misol keltiring.

2-MAVZU: MUSIQA RAHBARI VA TARBIYACHINING HAMKORLIKDAGI FAOLIYATI

(2 soat nazariy mashg‘ulot)

1. Tarbiyachi va musiqa rahbarining hamkorlik jarayoni mazmuni.

2. Bolaning musiqiy ijodkorligi. Musiqiy faoliyat turlari orqali bola ijodkorligini rivojlantirish.

Tayanch soʻz va tushunchalar: hissiy, ijodiy, aqliy, jismoniy, ijtimoiy, axloqiy, estetik rivojlanishi, musiqiy oʻyinlar, estetik didni shakllantirish

Tarbiyachi va musiqa rahbarining hamkorlik jarayoni mazmuni.

Musiqa mashgʻulotlarida bola hayotni, tevarak-atrofni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida musiqiy taʼlim va tarbiya ishlari badiiy adabiyot va tasviriy sanʼat bilan uzviy ravishda bogʻlangan holda amalga oshiriladi. Turli metodlardan foydalanib oʻtkaziladigan har bir musiqa mashgʻuloti bolalarda badiiy-estetik zavq uygʻotadi, ularning his-tuygʻularini shakllantiradi, ijodiy fikrlash qobiliyati va nutqini oʻstiradi. Bundan tashqari musiqiy oʻyinlar va musiqiy-ritmik harakatlar bolalarda ritm tuygʻusi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini shakllantirib, qomatning toʻgʻri oʻsishiga yordam beradi hamda bolalarning aqliy, estetik va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonlar musiqiy faoliyat turlari orqali amalga oshiriladi.

Musiqaning bola rivojiga taʼsiri juda katta va keng qamrovli. Musiqa nafaqat bolalarning estetik, hissiy va ijodiy rivojlanishiga yordam beradi, balki ularning aqliy, jismoniy, ijtimoiy va axloqiy qobiliyatlarini ham mustahkamlashda muhim rol oʻynaydi. Musiqa bola uchun oʻzini ifodalashning, dunyoqarashini shakllantirishning, hissiyotlarini boshqarishning va ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli boʻlishining samarali vositasidir.

Musiqa bolaning hissiy, ijodiy, aqliy, jismoniy, ijtimoiy, axloqiy, estetik rivojlanishida muhim oʻrin tutadi:

Hissiy rivojlanish. Musiqa bolada turli hissiyotlarni uygʻotadi, bu esa uning emotsional rivojlanishini qoʻllab-quvvatlaydi. Musiqa bolalarga oʻz his-tuygʻularini tushunishga va ifodalashga yordam beradi, oʻz his-tuygʻularini boshqarish va ifodalashni oʻrgatadi.

Ijodiy rivojlanish. Musiqa bolaning ijodiy tafakkurini, tasavvurini va yaratuvchanligini rivojlantiradi, turli xil kuylar, ritmlar, tovushlar va sozlar yordamida bolalar yangi gʻoyalar yaratadilar.

Ijodkorlikni rivojlantirish. Musiqa orqali bolalar oʻzlarini erkin ifodalashadi, oʻzgacha fikrlarni yaratishga va yangi imkoniyatlarni kashf qilishga ragʻbatlantiriladi. Musiqa, ayniqsa, bolani mustaqil faoliyatga, yangi gʻoyalarni yaratishga undaydi.

Musiqiy oʻyinlar: Turli musiqiy oʻyinlar orqali bolalarning dunyoqarashi kengayadi, bu ularning ijodiy tafakkurini kuchaytiradi, faolligini oshiradi. Masalan,

ritmik o'yinlar, musiqa cholg'ularini ijro etish orqali bolalar o'zlarini faol ifodalashni o'rganadilar.

Aqliy rivojlanish. Musiqa bolaning aqliy qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Musiqaning tizimlilik, tartib va mantiqiy tuzilishi bolalarning fikrlash qobiliyatini oshiradi.

Diqqat va xotirani rivojlantiradi. Musiqa bolalarda eshitish va eslab qolish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Qo'shiqlarni yodlash, ritmni qayd etish yoki musiqani tinglash bolalarning xotirasini va diqqatini mustahkamlaydi.

Mantiqiy va tahliliy fikrlash. Musiqada har bir ritm, kuy yoki akkord o'zaro bog'langan mantiqiy tuzilishga ega. Musiqani o'rganish bolalar uchun matematikada ham yordam beradi, chunki ritm, vaqt va o'lchovlar mantiqiy tushunchalar bilan bog'liq. Shuningdek, musiqiy kompozitsiyalarni tahlil qilish bolalarga analitik fikrlashni rivojlantiradi.

Jismoniy rivojlanish. Musiqa ostida harakat qilish ularning jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Raqs elementlarini bajarish, qo'shiqlarni ijro etish yoki musiqa ritmiga mos ravishda harakat qilish bolalarning jismoniy sog'lig'ini mustahkamlaydi.

Motorikani rivojlantirish. Ritmga mos ravishda harakat qilish, raqs elementlarini bajarish va musiqa cholg'ularini chalish bolalarda motorik koordinatsiyani yaxshilaydi. Bu bolalarga harakatlarni boshqarish va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirishda yordam beradi.

Ijtimoiy rivojlanish. Musiqa bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Guruh bo'lib qo'shiq kuylash, ritmik harakatlarni birgalikda bajarish, musiqiy o'yinlarni guruh bo'lib o'ynash, muloqot qilish musiqaning asosiy qismlaridan biridir. Musiqada birgalikda ishlash (masalan, qo'shiq aytish yoki musiqiy o'yinlar) bolalarda hamjihatlikni, o'zaro hurmatni va bir-biriga yordam berishni rivojlantiradi. Bu bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Kommunikatsiya va muloqot. Musiqiy mashg'ulotlar bolalarni bir-biri bilan samarali muloqotda bo'lishga o'rgatadi. Birgalikda musiqa ijro etish yoki musiqiy o'yinlar orqali bolalar o'z fikrlarini, hissiyotlarini va g'oyalarini boshqalarga yetkazishni o'rganadilar.

Axloqiy rivojlanish. Musiqa orqali bolalar axloqiy qadriyatlarni tushunishlari va o'zlariga do'stona munosabatlarni o'rganishlari mumkin. Musiqa orqali axloqiy qadriyatlarni bolalarga o'rgatish mumkin. Masalan, musiqa mazmuni orqali bolalar yaxshilik, to'g'rilik, hamjihatlik kabi qadriyatlar shakllantiriladi. Musiqa rahbari bolalar uchun turli musiqiy asarlarni tanlab, ularda ijobiy axloqiy o'zgarishlarni kuchaytiradi.

Estetik rivojlanish. Musiqa bolalarga go'zallikni his qilish, san'atni qadrlash va uni o'zlashtirishda yordam beradi. Musiqa orqali bolalar estetik qadr-qimmatlarni

o'rganadilar. Musiqa orqali bolalar tabiiy go'zallikni, san'atni, o'zaro hurmatni va estetik qadriyatlarni o'rganadilar.

Musiqa bolalarning barcha rivojlanish sohalariga ta'sir ko'rsatadi: hissiy, aqliy, jismoniy, ijtimoiy, axloqiy va estetik. Musiqa yordamida bolalar o'zlarini ifodalashni, boshqalar bilan muloqot qilishni, his-tuyg'ularini anglashni va ularni boshqarishni o'rganadilar. Musiqa, shuningdek, bolalarda ijodkorlik, tizimli fikrlash va jismoniy rivojlanishni kuchaytiradi. Bu barcha jihatlar musiqaning bola rivojiga ta'sirining ko'plab foydali tomonlaridan faqat bir nechtasi. Musiqa faoliyati bolalar uchun nafaqat qiziqarli, balki ularning har tomonlama rivojlanishiga asos bo'ladi.

Bolaning musiqiy ijodkorligi uning musiqaga bo'lgan qiziqishini, ijodkorlik salohiyatini o'ziga xos ifodalarini shakllantirish jarayoni sifatida tavsiflanadi. Bu ijodkorlik ularning musiqiy qobiliyatini rivojlantirishga, o'z his-tuyg'ularini ifodalashga va ijodkorlik orqali o'z dunyoqarashlarini boyitishga yordam beradi.

Bola musiqa orqali hissiyotlarini ifoda etishni o'rganadi va o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Musiqa faoliyati xotirani, diqqatni va ijodiy tafakkurni rivojlantiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolaning musiqiy ijodkorlikni rivojlantirish usullari quyidagilarni tashkil etadi:

1. Erkin ijro imkoniyatini berish: Bolalar ovoz sozlash mashqlari, turli cholg'ularni ushlab, chalib ko'rishlari mumkin bo'lgan muhit yaratish kerak. Bu ularga o'zlarini erkin his qilishlari va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Qiziqarli musiqiy o'yinlar: Raqsga tushish, musiqaga ritmik harakatlar bajarish yoki quvnoq ohanglarga moslab tovush hosil qilish orqali bolalar musiqaning asosiy elementlarini o'rganadilar va musiqaga nisbatan qiziqish ortadi.

3. Musiqiy cholg'ularni o'rganish: Bolalikdan musiqiy va o'yinchoq cholg'ularda ijro qilishga imkoniyat yaratish bolalarda ijodkorlik imkoniyatini kengaytiradi.

4. Qo'shiqlar va musiqalar ijrosi: Bolalar sevimli qo'shiqlarini yodlab, ijro etish orqali musiqaga o'z munosabatlarini bildiradilar va musiqa haqida ko'proq bilib olishadi. Qo'shiqlarni ijro etish jarayoni ularning til ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Musiqiy ijodkorlikni rivojlantirish bolaning o'zini anglash qobiliyatini oshiradi, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi va ijodkorlikka tayanch bo'luvchi ichki resurslarni rivojlantirishga yordam beradi. Bolalarga yoshligidan imkoniyatlar yaratish ularning hayotidagi ijodiy qobiliyatlarni muvaffaqiyatli rivojlantirishda muhim qadamdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya berishda musiqa mashg'ulotlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yoshdan boshlab bolalarning nafosat, estetik dunyoqarashini shakllantirish, musiqiy didini o'stirish, bolalarga musiqani o'rgatish jarayonida ohanglar orqali hissiyotga ta'sir eta olishi unda hayot o'z aksini topishini anglatishdir. Musiqa rahbari tomonidan yaxshi

tashkil etilgan musiqiy ta'lim va tarbiya bolalarni barkamol inson bo'lib yetishishlariga ijobiy ta'sir etadi. Bu ishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jamoaning ishtiroki va faolligi juda muhimdir. Ayniqsa, musiqa rahbarining tarbiyachi bilan hamkorlikdagi faoliyati muhim.

Tarbiyachi va musiqa rahbarining hamkorlikdagi faoliyati – bolalarning estetik, musiqiy va axloqiy tarbiyasini yaxshilash, shuningdek, ularning ijtimoiy va kreativ rivojlanishini qo'llab-quvvatlash maqsadida olib boriladigan o'zaro hamkorlikni anglatadi. Bunday faoliyat bolalarning musiqa, san'at va tarbiya sohalarini birlashtirishda katta ahamiyatga ega. Quydagi jihatlar orqali tarbiyachi va musiqa rahbari o'zaro hamkorlikda samarali faoliyat olib borishlari mumkin:

1. Musiqiy tarbiya va estetik tushunchalarni o'rgatish.

Tarbiyachining roli: Tarbiyachi bolalarga umumiy axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni, xulq-atvorni, jamoada ishlashni, muomala madaniyatini o'rgatadi. Bu jarayonda musiqa rahbari bilan birgalikda bolalarga musiqaning ahamiyatini va uning estetik go'zalligini tushuntirishadi.

Musiqa rahbarining roli: Musiqa rahbari bolalarga musiqiy asarlar, kuy, ritm va tovushlarni tanitadi, musiqaning ifodaviy imkoniyatlari orqali bolalarda estetik didni shakllantiradi.

2. Musiqiy faoliyatlar orqali tarbiyaviy jarayon.

Birgalikdagi tadbirlar: Qo'shiqlar, raqslar, teatr tomoshalari va boshqa san'at shakllari orqali tarbiyachi va musiqa rahbari bolalarni birga ishlashga va muammolarni birgalikda hal qilishga o'rgatishadi. Masalan, musiqiy chiqishlar yoki ansambl ishlari bolalarni birlashtiradi va ularning jamoaviy ruhini rivojlantiradi.

Hissiy rivojlanish: Musiqa bolalarda chuqur emotsional reaksiyalarni uyg'otishi mumkin. Tarbiyachi va musiqa rahbari bolalarning his-tuyg'ularini boshqarishda, ularni musiqaning yordamida qanday ifoda qilish mumkinligini o'rgatadi.

3. Kreativlikni rivojlantirish.

Improvizatsiya: Tarbiyachi va musiqa rahbari bolalar bilan birgalikda musiqiy va ijodiy jarayonlarda ishtirok etishadi. Masalan, bolalar bilan musiqiy asarlarni yaratish, birgalikda qo'shiqlar kuylash yoki hikoya asosida musiqiy kompozitsiyalar yaratish.

Musiqiy va estetik didni shakllantirish: Tarbiyachi va musiqa rahbari bolalarga musiqaning turli janrlari va uslublarini tanishtirish orqali ularning estetik didini oshirishadi.

4. Ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni tarbiyalash.

Musiqa orqali axloqiy tarbiya: Musiqa rahbari va tarbiyachi bolalarni musiqiy asarlar orqali axloqiy saboqlar olishga undaydi. Misol uchun, qo'shiqlarning ma'nolarini va undagi axloqiy yoki ijtimoiy mazmunni o'rganish, bolalarga jamoaviy ishlashni o'rgatish, har bir insonning o'ziga xosligini qadrlash kabi qadriyatlarni uyg'otish.

5. Uslub va metodlarning moslashuvi.

Tarbiyachining metodlari: Tarbiyachi bolalarning xulq-atvori, rivojlanish bosqichlari va ehtiyojlariga mos ravishda pedagogik faoliyatini tashkil etadi. Masalan, kichik yoshdagi bolalar uchun o'yinlar va turli faoliyatlar orqali tarbiyaviy ish olib boriladi.

Musiqqa rahbarining metodlari: Musiqqa rahbari bolalarga musiqaning asosiy tushunchalarini, musiqiy cholg'ular, ritm va ohanglarni o'rgatish uchun pedagogik jarayonlarini turli metodlar orqali ishlab chiqadi. Misol uchun, musiqiy o'yinlar, ritmik mashqlar, guruhli musiqiy faoliyat.

6. Kuchli jamoa bo'lib ishlash.

Tarbiyachi va musiqqa rahbari birgalikda bolalarni o'qitishda va tarbiyalashda o'zaro hamkorlikda samarali ishlashlari kerak. Ularning birgalikdagi faoliyati bolalar uchun yaxshiroq natijalar beradi, chunki musiqiy faoliyat bolalarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir qiladi va tarbiyaviy jarayonni yanada boyitadi.

Tarbiyachi va musiqqa rahbarining hamkorligi, albatta, bolalarning umumiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Musiqqa tarbiyaviy jarayonni yanada jonlantiradi, bolalarga ijodiy va estetik xususiyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu ikki mutaxassisning birgalikdagi faoliyati bolalarning musiqiy bilimlarini chuqurlashtirish va ijtimoiy xulq-atvorlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

2.Bolaning musiqiy ijodkorligi. Musiqiy faoliyat turlari orqali bola ijodkorligini rivojlantirish Musiqqa mashg'ulotlarida bola hayotni, tevarak-atrofni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqiy ta'lim va tarbiya ishlari badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy ravishda bog'langan holda amalga oshiriladi. Turli metodlardan foydalanib o'tkaziladigan har bir musiqqa mashg'uloti bolalarda badiiy-estetik zavq uyg'otadi, ularning his-tuyg'ularini shakllantiradi, ijodiy fikrlash qobiliyati va nuqtini o'stiradi. Bundan tashqari musiqiy o'yinlar va musiqiy-ritmik harakatlar bolalarda ritm tuyg'usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini shakllantirib, qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi hamda bolalarning aqliy, estetik va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonlar musiqiy faoliyat turlari orqali amalga oshiriladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun quyidagi musiqiy faoliyat turlari qo'llaniladi: 1. Musiqqa tinglash.

2. Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish

. 3. Qo'shiq kuylash.

4. Bolalar musiqqa cholg'ularida jo'r bo'lish.

5. Musiqqa savodi. Endi har bir musiqiy faoliyat turiga qisqacha to'xtalib o'tamiz:
- musiqqa tinglash: har bir bolaning musiqqa tinglash madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bola, avvalo, musiqani idrok etib, so'ngra

unga mos harakatlarni bajaradi; - musiqiy-ritmik harakatlar: milliy ruhni o'zida aks ettirgan xalq qo'shiqlari, laparlari orqali bolalarning olamni badiiy his etishlariga, zavqlanishlariga yordam beradi. Musiqiy obrazlarga muvofiq turli xarakterdagi harakat va raqslarni, turli obrazlarni tasvirlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ritmik harakatlar musiqiy qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirishda juda muhimdir. Musiqiy-ritmik harakatlar bolalar ruhiyatiga musiqiy asarning mazmuni va kayfiyatini singdiradi, bu bolalar-ning jismonan sog'lom bo'lishlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi; - qo'shiq kuylash: qo'shiq kuylash jarayonida bolalarning nutqi, musiqiy uquvi, musiqiy qobiliyati, xotirasi rivojlanadi. Jamoa bo'lib qo'shiq kuylash bolalarni do'stlikka chorlaydi, ularning o'zaro hurmat, tabiatga va Ona-Vatanga muhabbat kabi tuyg'ularini tarbiyalaydi;

- bolalar musiqiy cholg'ularida jo'r bo'lish: musiqa mashg'ulotlarida eng qiziqarli, barcha bolalar sevib qatnashadigan faoliyat turidir. Bolalar musiqa cholg'ulari orqali jonli ijro, har qanday bolani o'ziga jalb etadi. Ularning musiqaga bo'lgan qiziqishlarini yanada oshiradi, ritm tuyg'usi, musiqiy uquvi, xotirasini mustahkamlaydi

- musiqa savodi: musiqa mashg'ulotlarida bolalar qo'shiq kuylash, musiqa tinglash bilan birga qo'shiqlar, musiqiy asarlarning tuzilishi, tempi, xarakteri, ladi, kuyi, ritmi, tovush balandligini ham ongli ravishda anglashlari lozim. Bu ularning aqliy salohiyati, musiqiy uquvi, xotirasi, nutqi, ongi va bilimini oshiradi; Musiqa mashg'ulotlarida bolalarning ijodkorligini rivojlantirish — bu nafaqat ularning musiqiy bilim va ko'nikmalarini oshirish, balki ularni o'z his-tuyg'ularini, fikrlarini va tasavvurlarini ifodalashga, yangi g'oyalarni yaratishga va o'zlarini erkin ifodalashga yordam beradi. Musiqa, ayniqsa bolalar uchun, ijodkorlikni rivojlantirishda juda samarali vosita hisoblanadi, chunki u nafaqat miyaning musiqa va ritmga javob beruvchi qismlarini faollashtiradi, balki til va xotirani ham rivojlantiradi. Quyidagi usullar bolalar ijodkorligini rivojlantirishda samaralidir: 1. Musiqiy o'yinlar va improvizatsiya: o'yin shaklida mashg'ulotlar: bolalar musiqani o'ynab o'rganishadi. Masalan, turli xil ritmlarga muvofiq harakat bajarish. Improvizatsiya: bolalar o'zlariga erkin ravishda musiqani ijro etishlariga imkon berish, yangi ritmik harakatlar yoki raqsga tushishlariga imkon berish. 2. Qiziqarli va rang-barang cholg'ular bilan tanishish: turli xil musiqa cholg'ularida ijro bolalarning ijodkorligini rag'batlantiradi. Shuningdek, bolalar bilan mustaqil ravishda turli xil tovushlarni yaratishni o'rgatish - ularning tasavvurlari va ijodiy tafakkurini kengaytiradi. 3. Musiqa va vizual san'atni birlashtirish: musiqa mashg'ulotlarida rassomlik bilan bog'liq faoliyatlarni ham qo'shish. Masalan, bolalar musiqaga mos ravishda rasmlar chizishlari yoki harakatlar orqali musiqaga javob berishlari mumkin. Bu ular uchun musiqa va san'atni birlashtirishga, ijodiy tafakkurlarini kuchaytirishga yordam beradi. Musiqa bolalar uchun butun dunyoni yangi, o'ziga xos va rang-barang nuqtai nazardan ko'rish imkoniyatini yaratadi. Shuning uchun, musiqa mashg'ulotlarini faqat ma'lum texnikani o'rgatish vositasi sifatida emas, balki ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan faoliyat sifatida ko'rish kerak. Musiqa

faoliyatida bolalarning ijodkorligini rivojlantirishning maqsadi va vazifalari musiqa ta'limining asosiy yo'nalishlaridan biridir. Musiqa faoliyati bolalar uchun nafaqat musiqa san'ati bilan tanishish, balki o'z ijodini ifodalash va yangi g'oyalarni yaratish imkoniyatidir. Bolalarning ijodkorligini rivojlantirish musiqaning bir qator boshqa sohalar bilan, masalan, kognitiv va emotsional rivojlanish bilan bog'liq holda amalga oshiriladi. Musiqa mashg'ulotlarida bolalarning ijodkorligini rivojlantirishning maqsadi bolalarni nafaqat musiqa san'ati bilan tanishtirish, balki ularni mustaqil fikrlash, yaratuvchanlik, hissiy ifoda qilish va estetik qarashlarni rivojlantirishdir. Musiqaning vositasida bolalar o'z ijodini ifodalashni o'rganadilar, yangi g'oyalar yaratadilar, turli hissiyotlarni tushunib, boshqalar bilan samarali muloqotda bo'lishni o'rganadilar. Shu orqali bolalar nafaqat musiqa, balki ijtimoiy, axloqiy va estetik jihatdan ham har tomonlama rivojlanadilar. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida murg'ak qalblarga ta'lim tarbiya berayotgan pedagoglarning oldilarida eng muhim vazifalaridan biri bolalardagi ijodkorlikni rag'batlantirish orqali ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, kreativlik ko'nikmalarini tarbiyalashdan iborat bo'lishi lozim. Maktabgacha yoshdagi bolalar qiziquvchan, harakatchan, tashabbuskor, erkin fikrlovchi, kuzatuvchan, sog'lom bo'lishi kerak. Hozirda har bir bola erkin ijod qilishi va o'zining qobiliyatini ko'rsata olish huquqiga ega. Noan'anaviy mashg'ulotlarda ilg'or pedagogik texnologiyalarga asoslangan holda mehr bilan bolalarga iqtidorini namoyon qilishiga sharoit yaratib berishimiz zarur.

Nazorat savollari:

1. Musiqa bolalar rivojlanishiga qanday ta'sir etadi?
2. Bolani ijodiy rivojlanish sohasi kompetensiyalarini izohlang?
3. Tarbiyachi va musiqa rahbari hamkorlikda qanday faoliyat olib boradi?
4. Musiqa jo'rligida bolalar ijodkorligini qanday rivojlantirish mumkin?

3-MAVZU: MASHG'ULOTLAR JARAYONIDA MUSIQA FAOLIYATINI INTEGRATSIYALASH

(2 soat amaliy mashg'ulot)

1. Tarbiyaviy maqsadlarni musiqa faoliyati bilan samarali uyg'unlashtirish.
2. Bayram ertaliklarini tashkil etishda pedagoglarning hamkorlikdagi faoliyati.

Tayanch so'z va tushunchalar: integratsiya, ritm, tovushlar, musiqa cholg'ulari, bolalar cholg'ulari, ertaliklar, musiqiy tadbirlar, logoritmika

1.Tarbiyaviy maqsadlarni musiqa faoliyati bilan samarali uyg'unlashtirish.

Bizga ma'lumki, bolalik davri ruhiy, jismoniy va aqliy rivojlanishning ilk bosqichidir. U davrda bolalarning turli yo'nalishdagi tasavvurlari shakllanadi va ko'z o'ngida gavdalangan olamni teran idrok eta boshlaydi. Har bir yangiliklarni o'zgacha ishtiyiq bilan kuzatadi va o'zlashtirishga intiladi. Shuningdek, turli ta'lim jarayonlarini shakllantirish (til o'rgatish, logopedik nuqsonlarni bartaraf etish) da musiqalardan foydalanish, bolalarni yuqori natijalar beradi.

Musiqa ham ruhiy, ham jismoniy tarbiya uchun muhim vositadir. Bolaning ruhiy barqarorlikka erishishi, erkin rivojlanishida musiqaning o'rni salmoqlidir. Ba'zi bolajonlarda kuzatiladigan ichki qo'rquv va uning oqibatida paydo bo'ladigan ayrim kasalliklar hamda odamovilik kabi shaxs tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillarni ham musiqiy terapiya orqali bartaraf etish imkoni mavjud.

Jismoniy tarbiya davomida musiqa bilan hamnafas bo'lishi bolalarning ichki agressiv kuchining sarflanishiga yordam beradi. Bu esa farzandlarimizning ortiqcha energiyasini to'g'ri tomonga sarflash va uning samarasi o'laroq ijobiy natijalarga erishish, deganidir. Bundan ko'rinib turibdiki, bolalarni ruhiy yengillikka erishishi orqali jismoniy chiniqtiradi, tana va ruhiyati tarbiyasini o'zaro mutanosiblashtiradi.

Bola ko'z o'ngida namoyon bo'layotgan olamni turli ranglarda ko'rgani kabi qulog'i bilan eshitayotgan ohanglarni ham o'zgacha chizgilarda tasavvur etadi. Biz mana shu tinglayotgan ohanglarni rang-barang bo'yoqlar, badiiy obrazlar bilan tasvirlasak, bolada musiqiy tovushlarni idrok etish qobiliyatini shakllantiradi.

Mashg'ulotlar jarayonida musiqa faoliyatini integratsiyalash — bu tarbiyaviy, ta'limiy va kreativ jarayonlarda musiqaning boshqa faoliyatlar bilan birlashtirilishidir. Musiqaning boshqa sohalar bilan integratsiyasi bolalarda turli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, shu bilan birga o'rganilgan bilimlarni chuqurlashtiradi va kengaytiradi. Musiqani pedagogik jarayonda uyg'unlashtirib qo'llash bolalar uchun nafaqat qiziqarli, balki ularning umumiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Bunda musiqani matematika, san'at, tabiat, til o'rganish, adabiyot kabi sohalarda uyg'unlashtirish mumkin.

Musiqani til o'rganish va adabiyot bilan integratsiyalash.

Qo'shiqlar orqali til o'rganish: bolalar uchun qo'shiqlarni o'rganish ularning lug'aviy boyligini oshirishga, nutqini rivojlantirishga yordam beradi. Musiqa rahbari va tarbiyachi qo'shiqlarni o'rgatish jarayonida yangi so'zlar, iboralarni bolalarga oson o'rgata oladilar.

She'r va musiqa integratsiyasi: tarbiyachi bolalarga she'rlarni o'qish yoki qo'shiq qilish orqali nutqni rivojlantiradi. She'r va musiqa o'rtasidagi bog'lanishni tushuntirish bolalarning ma'naviy va estetik qadr-qimmatlarini rivojlantirishga xizmat

qiladi. Masalan, “Tabiat haqidagi qo‘shiqlar” she‘r va musiqa orqali bolalarda tabiatga nisbatan hurmatni shakllantiradi.

Musiqani san‘at bilan integratsiyalash.

Musiqa va rasm chizish: musiqa eshitish va ijro etish bolalar uchun tasavvur va yaratuvchanlikni ochishga yordam beradi. Tarbiyachi musiqa rahbari bilan birgalikda bolalarni musiqaning ma‘lum janriga mos musiqa asarlari tanlab rasmlar chizishga undaydi. Masalan, biror kuyning harakatini yoki hissiyotini tasvirlash bolalarni musiqaning vizual tomonini tushunishga yordam beradi.

Musiqa va raqs: bolalarga musiqa ritmiga mos ravishda raqsga tushishni o‘rgatish ularning hissiy qobiliyatlarini va musiqiy eshitishini rivojlantiradi. Bu faqatgina jismoniy rivojlanish emas, balki musiqaning estetik qirralarini anglashga ham yordam beradi.

Matematika va musiqani integratsiyalash.

Ritm va geometrik shakllar: musiqa rahbari bolalar bilan musiqa orqali ritmik o‘yinlar o‘ynashda matematik tushunchalarni o‘rgatishi mumkin. Ritm va raqamlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatish, bolalarda sonlar, harakat va vaqtni tushunish qobiliyatini oshiradi.

Ritmni o‘rganish: musiqa rahbari bolalar bilan musiqiy ritmlarni o‘rganishda matematik tushunchalarni birlashtirishi mumkin. Masalan, musiqada to‘rtlik, sakkizlik, oltilik notalar va ularning uzunliklarini o‘rgatish bolalarga oddiy va murakkab hisoblarni tushunishga yordam beradi.

Tabiatshunoslik va musiqani integratsiyalash.

Tabiatni musiqada ifodalash: tabiat haqida qo‘shiqlar yoki musiqa asarlari bolalarda tabiatga bo‘lgan hurmatni kuchaytiradi. Masalan, qushlar qo‘shig‘i yoki yomg‘ir haqidagi musiqa bolalarga tabiatdagi tovushlar, ularning ritmi va holatini tushunishga yordam beradi.

Tabiatdagi tovushlar: musiqa mashg‘ulotlari davomida bolalarga tabiatdan olingan tovushlarni eshitish va ular bilan musiqiy asar yaratish imkoniyati beriladi. Bu musiqaning tovushlariga e‘tibor berish, tabiatni kuzatish va uning yoritilishiga yordam beradi.

Ijodiy faoliyat va musiqani integratsiyalashda musiqa orqali hikoya qilish mumkin. Bolalar musiqa yordamida o‘z hikoyalarini yaratishi mumkin. Qolaversa, musiqa rahbari bolalar bilan birgalikda teatr ko‘rinishlarini yaratishda musiqa va sahna harakatlarini birlashtirishi mumkin. Masalan, musiqiy sahnalar yaratish, bolalarga rollarni ijro etishda musiqa orqali dramatik vaziyatlarni ko‘rsatish imkonini beradi. Mashg‘ulotlar va musiqani integratsiyalash bolalarga turli ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Musiqa orqali boshqa faoliyatni o‘rganish bolalar uchun nafaqat qiziqarli, balki samarali hamdir. Bu integratsiyalashgan yondashuv bolalarning fikrlash qobiliyatini kengaytiradi, ijodiy qobiliyatlarini oshiradi va turli bilim sohalariga

bo'lgan qiziqishini mustahkamlaydi. Shuningdek, musiqa va boshqa mashg'ulotlarni birlashtirib o'rgatish bolalarda tizimli fikrlashni, ijodiy yondashuvni va har tomonlama rivojlanishni ta'minlaydi.

Tarbiyaviy maqsadlarni musiqa faoliyati bilan uyg'unlashtirish — bu tarbiyachi va musiqa rahbarining birgalikdagi faoliyatida bolalarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini musiqa vositalari orqali amalga oshirishni anglatadi. Musiqa bolalar uchun nafaqat san'at turi, balki ularga dunyoqarash, axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, hissiy va estetik rivojlanishni qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi. Musiqa orqali bolalar o'zlarini ifodalash, boshqalarga nisbatan munosabatlarni shakllantirish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishlari mumkin. Bunda quyidagi usullar yordam beradi:

1. Axloqiy qadriyatlarni musiqa orqali o'rgatish. Musiqa — bolalarga to'g'ri va noto'g'ri, yaxshi va yomon haqidagi tushunchalarni o'rgatishning samarali vositasidir. Qo'shiqlar, musiqiy o'yinlar va hikoyalar bolalarga axloqiy tarbiyani berishda yordam beradi. Yaxshilik va yomonlik: tarbiyachi musiqa rahbari bilan birgalikda bolalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish uchun qo'shiqlar tanlaydi, unda yaxshilik, o'zaro yordam, do'stlik, vafodorlik haqida hikoya qilinadi. Misol uchun, "Do'stlar" nomli qo'shiq bolalarda do'stlik, hamjihatlik va bir-biriga yordam berish kabi sifatlarni rivojlantiradi. Xalq og'zaki ijodidan foydalanish: xalq qo'shiqlari, ertaklar va dostonlar orqali bolalar axloqiy saboqlarni olishadi. Tarbiyachi va musiqa rahbari bunday asarlarni bolalarga tushunarli tarzda taqdim etishadi, shunda ular axloqiy qadriyatlarni musiqaning yordamida ichki dunyolarida mustahkamlaydilar.

2. Ijtimoiy-hissiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash. Musiqa bolalarda turli his-tuyg'ularni uyg'otish, ifodalash va tushunishga yordam beradi. Tarbiyaviy maqsadlar doirasida musiqaning hissiy ta'sirini oshirish bolalarni ijtimoiy-hissiy rivojlantirishda yordam beradi. Hissiyotlarni ifodalash: tarbiyachi va musiqa rahbari bolalarga turli musiqalar orqali turli emotsiyalarni (quvonch, qayg'u, xavotir, tinchlik) tushunishga va ifodalashga yordam beradi. Masalan, sevinchli va quvnoq qo'shiqlar bolalarda ko'tarinki his-tuyg'ularni, sokin yoki tinchlantiruvchi musiqa esa o'zlarini tinch his qilishlarda yordam beradi. Ritmik o'yinlar: musiqa rahbari bolalar bilan ritmik o'yinlar o'ynagan holda ularni ijtimoiy-hissiy jihatdan rivojlantiradi va ular o'z his-tuyg'ularini musiqa orqali tushunishga o'rganadilar.

3. O'zaro hurmat va ijtimoiy kompetensiyani rivojlantirish. Musiqa orqali bolalar o'zaro hurmatni, hamjihatlikni, yordamni va birgalikda ishlashni o'rganadilar. Bu ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda juda muhimdir. Jamoada ishlash: tarbiyachi va musiqa rahbari bolalarga guruh bo'lib musiqa ijro etishni o'rgatadi. Masalan, guruhdagi bolalar qo'shiqlarni birgalikda aytishadi yoki musiqa cholg'ularini birgalikda chalishadi. Bu ularda o'zaro hurmat, hamkorlik va jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Turli yoshdagi bolalar bilan ishlash: kichik yosh guruhi va katta yosh

guruhidagi bolalar bilan birgalikda musiqiy mashg'ulotlar o'tkazish, ularning o'zaro muloqotini yaxshilaydi. Bu bolalarga bir-biriga yordam berish, ularga o'rnak bo'lish va o'zlarini erkin ifodalash imkonini beradi.

4. Tarbiyaviy mavzularda qo'shiqlar tanlash. Tarbiyachi va musiqa rahbari o'zaro kelishib, bolalarga turli tarbiyaviy mavzularda qo'shiqlar tanlashadi. Bu qo'shiqlar bolalar uchun muhim qadriyatlarni o'rgatish uchun juda foydalidir. O'zaro yordam va rahm-shafqat: bolalarga o'zaro yordam, mehr-oqibat va rahm-shafqatni o'rgatishda musiqa yordam beradi. Qo'shiqlarda bu mavzularni yoritib, bolalarga samarali tarbiya berish mumkin. Tabiat va atrof-muhitga nisbatan mas'uliyat: tabiatni asrash, atrof-muhitni e'zozlash kabi mavzularda qo'shiqlar tanlash, bolalar uchun atrof-muhit bilan bog'liq javobgarlikni shakllantirishga yordam beradi.

Musiqa faoliyati tarbiyaviy maqsadlar bilan uyg'unlashtirilganda, bolalar nafaqat musiqa va san'atni o'rganadilar, balki axloqiy, hissiy, estetik va intellektual rivojlanishlari ham kuchayadi. Tarbiyachi va musiqa rahbari o'zaro hamkorlikda, bolalarga o'rgatish jarayonini samarali va mazmunli qilib tashkil qilish orqali, ularning shaxsiy rivojlanishiga muhim hissa qo'shadilar.

Tarbiyachi va musiqa rahbarining hamkorligi bolalarning rivojlanishini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Musiqa — bu nafaqat bolalar uchun o'yin, balki tarbiya, axloq, hissiy va estetik rivojlanishni mustahkamlashda muhim vositadir. Bu ikki mutaxassisning birgalikdagi ishlashi bolalarga keng imkoniyatlar yaratadi, ularning ijodkorlik va shaxsiy rivojlanishini yangi bosqichga olib chiqadi.

Maktabgacha yosh davri bola hayotidagi o'yin davri hisoblanib, bu vaqtda bolalar har bir narsani o'yin orqali bilishga harakat qiladi. O'yin bolalarning eng sevimli mashg'uloti bo'lib, ular har qanday mashg'ulotni o'yin bilan uyg'unlashtirishga, bog'lashga harakat qiladilar. O'yin shaklida bolalarning musiqiy qobiliyatlari ancha qiziqarli va samarali rivojlanadi. Musiqiy o'yinlar bolalar uchun har doim qiziqarli bo'lib, o'yin bolalarda ishtirok etish istagini uyg'otadi, bolalarda ritm hissini shakllantiradi, harakatlarni muvofiqlashtiradi, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi va uyatchan bolalarni faollashtirish uchun yaxshi vositadir. Bundan tashqari musiqiy o'yinlar bolalarning musiqiy sensor qobiliyatlarini rivojlantiradi, bolalarni qo'shiq aytishga, raqsga tushishga, bolalar cholg'ularini chalishga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytiradi va ularning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Musiqiy o'yinlar bolalar ijodkorligini rivojlantirishda juda muhim vosita hisoblanadi. Musiqiy o'yinlar orqali bolalar o'zlarining ijodiy fikrlash qobiliyatlarini, tasavvurlarini va ko'nikmalarini mustahkamlashadi. Musiqa bolalarga nafaqat ritm va kuy orqali o'z hissiyotlarini ifodalash imkoniyatini beradi, balki turli o'yinlar va mashg'ulotlar orqali ijodkorlikni rivojlantiradi, yangi g'oyalar yaratishga undaydi.

Quyida musiqiy o'yinlar orqali bolalar ijodkorligini rivojlantirishning ba'zi samarali usullari keltirilgan:

1. Ritmli o'yinlar. Ritm bolalarda hissiy ko'nikmalarni va musiqa orqali ijodiy ifodani rivojlantiradi. Ritmli o'yinlar bolalarga tovushlar va harakatlarni birlashtirishni o'rgatadi. Bolalarga musiqa va ritmni o'rgatish orqali harakat va ritmni birlashtirish va ularning hissiy va musiqiy koordinatsiyasini rivojlantirish mumkin.

“Musiqiy o'yinlardan namunalar:

1. Tarbiyachi bolalar bilan birga musiqa tinglab, ularga tegishli harakatlarni bajarishni taklif etadi. Masalan, qo'llarini tepaga ko'targanida yoki pastga tushganida, bolalar musiqa ritmi bilan moslashtirib harakat qilishlari kerak.

2. Tarbiyachi yoki musiqa rahbari turli ritmlarni eshittiradi, bolalar esa aynan shu ritmni takrorlashga harakat qilishadi. Bu o'yin bolalarning ritmik sezgirligini va ijodiy javobini kuchaytiradi.

Musiqa cholg'ulari bilan o'yinlar.

Musiqa cholg'ulari orqali bolalar o'zlari uchun yangi tovushlarni yaratadilar, bu esa ularning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Musiqa cholg'ulari bolalarga turli tovushlarni yaratish va ularni o'z ijodiy usullarida qo'llash imkoniyatini beradi.

3. Musiqa cholg'ulari orkestri: bolalar turli musiqa cholg'ulari (baraban, ksilofon, tamburin, marakas, va boshqalar) yordamida jamoa tarzida musiqa ijro etadilar. Ular o'z cholg'ulari bilan birgalashib ritmni ijro etadilar, bu ijodiy hamkorlik va musiqiy izlanishlarni rag'batlantiradi.

Musiqiy o'yinlar orqali bolalar o'z ijodiy fikrlashlarini rivojlantiradilar, yangi musiqiy g'oyalar yaratadilar, ritm va kuylarni mustahkamlash bilan birga, turli estetik va emotsional tajribalar hosil qiladilar. Musiqiy o'yinlar, shuningdek, bolalarga musiqani yaratish va uni ifodalashning yangi usullarini o'rgatib, ularning kreativ salohiyatini yuzaga chiqaradi. Ijodiy faoliyat orqali bolalar o'z o'yinlarini yaratish, musiqani boshqalarga etkazish va guruh bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

“LOYIHALASH” METODI

Metod tinglovchilar tomonidan individual, guruh yoki jamoa tarzida aniq belgilangan vaqt oralig'ida o'rganilayotgan mavzu bo'yicha axborotlarni to'plash va tadqiq qilinishini ta'minlashga xizmat qiladi. Mashg'ulotlarda ushbu metoddan foydalanish tinglovchilarda rejalashtirish, qaror qabul qilish, faoliyatni amalga oshirish, ma'lumotlarni qayta tekshirish, mavjud ma'lumotlarga tayangan holda xulosa chiqarish, natijalarni baholash ko'nikmalarining shakllanishiga yordam beradi. Metodni qo'llashda tinglovchilar mavzu bo'yicha yangi loyihalarni yarata olishlari lozim.

Tinglovchilar guruhlariga bo'linadilar. Turli yosh guruhi bolalari uchun musiqiy o'yin loyihalashtiradilar. Loyihalarni yaratishda taklif etilgan jarayonning mohiyati qisqa, aniq fikr, belgi, tasvirlar yordamida ifodalanishi talab etiladi. Yakuniy qismda guruh ishtirokchilari o'zlari loyihalashtirgan musiqiy o'yinlarni o'ynab ko'rsatadilar.

Barcha yoshdagi bolalar bilan o'tkaziladigan bayram ertaliklarida musiqiy o'yinlarni o'ynatish mumkin. Ertaliklarga ssenariy tuzayotgan vaqtda, unga barcha

bolalarni jalb qilish shartligini yodda tutishi lozim. Har bir bolaning faol ishtirok etishi, keyinchalik uning mustaqil faoliyati davomida o'z aksini topadi. Kelgan mehmonlar qarshisida tortinchoqlik namoyon qiluvchi bolalar, boshlovchi taklif etgan musiqiy o'yinlarda faollik ko'rsatadilar. Tabiiyki musiqiy o'yinni ertalik mavzusiga ko'ra tanlash va dasturiga moslashtirish lozim. Ya'ni, o'yin alohida chiqishlar bilan bog'lanishi va ssenariyning umumiy, yaxlitligini ta'minlashi lozim.

2. Bayram ertaliklarini tashkil etishda pedagoglarning hamkorlikdagi faoliyati- Musiqa, ayniqsa, milliy musiqa, bola tarbiyasiga benihoya katta ta'sir ko'rsatib, ulardayuqoridarajadagi badiiy, estetik zavq va didnishakllantiradi, go'zallikni musiqaorqaliidrok etishda yetakchi rol o'ynaydi. Bolalar bog'chasida musiqiy tarbiya quyidagi vazifalarnio'z oldiga qo'yadi:musiqa tinglash; – vokal ijrochilik; – milliy musiqa asboblari bilan tanishtirish; – bastakor hayoti va ijodi bilan tanishtirish; – musiqa turlari bilan tanishtirish; – ritmik harakat va raqs asoslari bilan tanishtirish; – bolalarda ijobiy qobiliyatlarni aniqlash va rivojlantirish; –musiqa vositalari orqali bolalar tarbiyasini tobora shakllantirish. Musiqa rahbarlari ushbu vazifalarni amalga oishirar ekanlar, o'z ish tajribalarida turli faoliyatshakllaridan keng foydalanadilar. – Musiqa mashg'ulotlari (vazifa va maqsadiga qarab, turli mavzu va yo'nalishda bo'ladi): – bayram ertaliklari; – ko'ngil ochar musiqiy o'yinlar; – nafosat soatlari; – badiiy va adabiy musiqiy kompozitsiyalar; – musiqiy teatr dramatizatsiyalari; – yakka hol ish turlari – to'garak ishlari. Bayram ertaliklariga tayyorgarlik ko'rilar ekan, avvalambor bu hammaning bayrami ekanligi, bolalar xotirasida unutilmas iz qoldirilishi, ularga zavq, xursandchilik olib kelishini nazardatutish zarur. Bu jarayonda barcha teng qatnashishi lozim. Masalan, pedagogik jamoa, ota-onalar va mahalla ahli.

Maktabgacha ta'lim muassasasida tashkil qilinganbayramertaliklari umumxalq bayramlarining bir parchasi bo'lmog'i zarur. Bolalar bog'chasidamusiqava o'yinlar ahamiyatga ega. Musiqa faoliyatining bu turlari bolaning har tomonlamao'sishigakatta yordam beradi. Bayram ertaliklari bolalarni rivojlantiribgina qolmay, ularni maktabta'limida o'zlarini erkin tutishlarini, darslar jarayonida o'zlarining fikrlarini erkinbildiraolishko'nikmalarini shakllantirishga yotdam beradi. Xulosa qilib shuni aytish lozimki kichik, o'rta, katta va tayyorlov guruhlarida bayram ertaliklari MTTda olib boriladigan barchabayramertaliklari vositasida oliyjanob fazilatlar yosh avlodga maktabgacha ta'limyoshidanboshlabshakillantiriladi. Bayram ertaliklari jarayonida bola hayotiy voqelikni musiqaviyobrazlarorqali idrok etib boradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi bayram ertaliklarining maqsadi - bolagaquvonchbag'ishlash unda zavqlanish, o'z iste'dodlarini namoyon etish, ijodkorligini shakllantirishorqali bola shaxsini ma'naviy boyitishdan iboratdir.Ommaviy bayramlar kuchli hissiytajribalarni keltirib chiqaradi va samarali targ'ibot uchun qulaydir. Bundantashqari, madaniyatning arxaik elementi sifatida bayramni takrorlash his-tuyg'ularni va ularbilanbog'liq targ'ibotni ong ostiga kiritish, odattiy, organik, hissiy

stereotiplar hosil qilish imkonini beradi. Bayram ertaliklari yordamida bolalar nafaqat faol bo'lishni, balki bayrambolalargao'z-o'ziniifoda etishda erkinligini his qilishlari, ta'lim tashkiloti qoidalaridan, tartib-intizomdanvakeskinlikdan qanday qilib tanaffus qilishlari mumkinligi kabi ba'zi mustaqil huquqvaerkinliklarn beradi. Bayram ertaliklari davomida bolada o'ziga nisbatan hurmatlimunosabat shakllanadiva o'z faoliyati orqali shaxsiy kamchiliklarini bartaraf etib boradi.Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi bayram ertaliklari bolalarning intellektual va jismoniy rivojlanishidamuhimomil hisoblanadi. Bayram ertaliklarining ko'pchiligi mavsumiy bo'lib, inson oldidao'zininamoyon qilish uchun ko'plab ichki imkoniyatlarni ochadigan marosimgao'xshashodatlarning takrorlanishidan tashkil topadi. Marosim tom ma'noda hayratlanarli xususiyatgaega: u ijtimoiy muhabbat, cheksiz quvonchni uyg'otishi va olib kelishi mumkin,lekin qaysidir. qisqa chaqnash bilan bayram ertaliklari cheklangan. Bayram ertaliklarining mohiyatiniijtimoiy faoliyatdan tashqarida tushunish mumkin emas. Bolalar manfaatlariga eng yaqin bo'lgan,ularning rivojlanish sohasini, dunyoqarashini ifodalovchi faoliyat sifatidabayramertaliklari ta'limni insonparvarlashtirishning kuchli vositasi, boshqa barcha faoliyat turlari(o'yin, ta'lim, mehnat) bilan bog'liq shakl sifatida ko'rib chiqilishi kerak., Bayramertaliklaridabolalarda estetiktarbiya va muloqot shakllanib, bu shaxsning har tomonlama rivojlanishisifatida taqdim etiladi. Pedagogik faoliyat sub'ekti sifatida bayramertaliklari bolaningmoslashish jarayonini ta'minlashda psixologik vositachi vazifasini bajaradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotda bayram ertaliklari - bu kattalar vabolalar uchunbirgalikdagitadbir bo'lib, unda har bir kishi o'z roli va mas'uliyatiga ega bo'ladi.Tarbiyachiining bayram ertaliklarini tayyorlash metodikasi uch bosqichni o'z ichiga oladi: 1. "Tarbiyachi bola sifatida"; 2. "Pedagog yetakchi sifatida"; 3. "Pedagog aktyor sifatida". Bu jarayonda maqsad bolalarning musiqiy va ijro etishdagi qiyinchiliklarini vatashkiliymuammolarini hal qilishda o'z ustida ishlashni o'rgatishdan iborat. Tarbiyachiing vazifalari: - birinchi bosqichda: bolalar bilan musiqiy repertuarni o'rganish (ohang, so'zlar, raqslardagiharakatlar va tartiblar, o'yin qoidalari, orkestr qismlari) - ikkinchi bosqichda: musiqiy repertuarni bilish, tarbiyachi o'zini va bolalarni bayramertaliklariga tayyorlashi. - uchinchi bosqichda: rolingizni bolalarsiz mashq qiling, qahramonlar bilan muloqot qilish, personajlar kostyumlarini tayyorlash bo'yicha tavsiyalar berish. Ertalik paytida tarbiyachiing vazifalari: 1. Tashkiliy 2. Emotsional nutq 3. Kommunikativ 4. Musiqiy Tarbiyachiing tashkiliy vazifalari: 1. Bolalarni rollarga taqsimlashda qayta qurish, o'yinlar va jamoaviy raqslar o'tkazish, atributlarni chiqarish, tarqatish, zal tozaligini tashkil qila olish; 2. Har bir chiqish vaqtida "sahna"da o'z o'rnini tanlay olish, boshlovchi va yordamchiningvazifalarini taqsimlay olish. Tarbiyachiing hissiy va nutq vazifalari: 1. Bayram ssenariysini va uning musiqiy va adabiy repertuarini bilish; 2. Semantik urg'ularni ajratib ko'rsatib, turli intonatsiyalar bilan emotsional-ekspressiv nutqqa erishish; 3. Bolalarga fe'llarning buyruq shakllaridan foydalangan holda doimo ko'rsatmalar bering("tur, yur, o'tir"). Buning sababi, maktabgacha yoshdagi bolalar, ayniqsa kichik yoshdagilar, oldingi ko'rsatmalarni

shaxsan o'zlariga tegishli deb biladilar 4. Improvizatsiya qila olish, ajablanish elementlarini izlash va bayramona muloqotningsamaradorligini ta'minlash; 5. Aniq shaxsiy fazilatlar artistlik, yaxshi niyat, topqirlik, tashabbuskorlikga ega bo'lish: Tarbiyachiing aloqa vazifalari: 1) kattalar: yordamchi tarbiyachi, ota-onalar bilan o'zaro munosabatda bo'lish; 2) kattalar va bola: bolalarning bir-biri bilan va kattalar bilan to'g'ri munosabatni tashkiletish, har bir bolaning muammolarini ko'rish va o'z vaqtida yordamko'rsatish qobiliyati, harbir bolaga do'stona munosabatda bo'lish, bolalarni faqat ijobiy baholay olish. Tarbiyachiing musiqiy vazifalari: Qo'shiqlardagi "zaif nuqtalarni" bilish (e'tiborli harakatni taklif qilish, keyingi tartibningboshlanishi), raqslar (qayta qurish), orkestr (cholg'ularni taqsimlash). Ertalikni tayyorlash uchun bolalar bilan dastlabki ish quyidagilarni o'z ichiga oladi: 1. Bayram mavzusiga oid qo'shimcha adabiyotlarni o'qish; 2. She'ning tahrirni o'rganish; o'yin materiallarini takrorlash (masalan, bolalar yoki qo'g'irchoqlar uchun kontsert shaklida);5. Kiyimlarning zaruriy atributlari va elementlarini tayyorlash (ota-onalar bilan birgalikda); 6. Bolalarda ertangi kun va musiqa vaqtida. tadbirlarda qulay poyabzal bo'lishi kerak:(yumshoq, moslashuvchan, engil, qulay poyafzallar vabalet oyoq kiyimlari); 7. Bolalar bilan birgalikda zalni bezash uchun elementlarni tayyorlash

Nazorat savollari:

1. Mashg'ulotlar jarayonida musiqa faoliyatini qanday integratsiyalash mumkin?
2. Musiqiy ritmik o'yinlarni tashkil etishda nimalarga ahamiyat berish lozim?
3. Tarbiyaviy maqsadlarni musiqa faoliyati bilan uyg'unlashtirishda qaysi usullardan foydalanish mumkin?

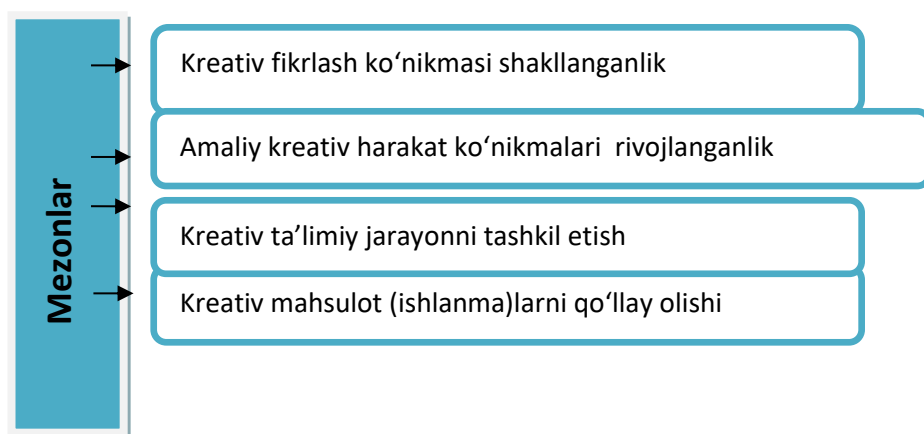
4-MAVZU: MUSIQA MASHG'ULOTLARINI KREATIV YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING YO'L XARITASI

(4 soat amaliy mashg'ulot)

1. Mashg'ulotni kreativ yondashuv asosida tashkil etishning yo'l xaritasi.
2. Kreativ fikrlash ko'nikmasi. Amaliy kreativ harakat ko'nikmasi.
3. Kreativ faoliyat jarayonini tashkil etish.
4. Kreativ mahsulotlaridan foydalanish.

Tayanch so'z va tushunchalar: kreativ fikrlash, mezonlar,didaktika, qo'shiq kuylash, musiqiy savod , musiqiy-ritmik harakat, raqs harakatlarini

Musiqi rahbarining kreativ faoliyatini aniqlovchi yo'l xaritasi.



Quyida har bir mezon bo'yicha ko'rsatkichlar tavsifi keltirilgan.

kreativ fikrlash ko'nikmasi shakllanganligi:

- muammoli vaziyatlarda tezkor, manfaatli qaror chiqarishda kreativ fikrga egaligi;
- musiqa mashg'ulotlarini kreativ tashkil etish uchun yangi ijodiy g'oyalar yarata olishi;

- musiqiy-ijodiy muhit yaratishda tashabbus ko'rsatishi.

amaliy kreativ harakat ko'nikmalari rivojlanganligi:

- yangi asarlar ijrosi uchun sozandalik mahoratining rivojlanganligi;
- bolalarda qo'shiq kuylash faoliyatini samarali tashkil etish ko'nikmasiga egaligi;
- musiqiy asarlarga ijodiy yondashgan holda improvizatsiya qila olishi.

kreativ ta'limiy jarayonni tashkil etish:

- turli yosh guruhlarining yillik ta'limiy loyihasini tatbiq etishning tashkiliy-pedagogik shartlarini bajarishi;

- kreativ musiqa mashg'ulotining namunaviy oylik, haftalik rejasini takomillashtira olishi;

- xorijiy va kreativ metodlarni o'zlashtirgan holda musiqa faoliyatini tashkil etishi.

kreativ mahsulot (ishlanma)larni qo'llay olish:

- didaktik ta'minot uchun turli musiqiy-didaktik mahsulotlar tayyorlay olishi;
- bolalar shovqinli cholg'ularini qo'l mehnati orqali yasay olishi;
- kreativ mashg'ulot xaritasi va ishlanmalarini yarata olishi.

Biz musiqa rahbarining kreativ faoliyatini aniqlash maqsadida ishlab chiqqan mezonlarning yuqori, o'rta va past darajasini quyidagi tashxislar orqali aniqladik.

Musiqa rahbarining kreativ faoliyatini aniqlovchi

baholash mezonlari va darajalari

kreativ fikrlash ko'nikmasi shakllanganlik mezonlari –

yuqori daraja (100-86)

<p> kreativlik sifatlari hisoblangan ijodiy g'oyalar egasi, mantiqiy fikrlay olish, bilag'onlik, keng tafakkur sohibi, refleksiya qobiliyati, emotsiyaga boyligi, ijodiy tashabbuskorlik, ijodiy qobiliyatini to'la to'kis namoyish eta olish, shu bilan birga, mavjud bilimlar va tajriba asosida noan'anaviy metodlarni kashf qilish malakasiga ega pedagog, mavjud vaziyatga yangilik olib kirishga bo'lgan fikriy teranlik sohibi</p>
<p>kreativ fikrlash ko'nikmasi shakllanganlik mezon –</p> <p>o'rta daraja (85-72)</p>
<p> kreativ g'oyalar ishlab chiqadi, emotsiyaga boy, fikriy tashabbus ko'rsatishi o'rtacha, muammoli vaziyatlarda o'ylab, mulohaza bilan qaror qabul qiladi. kreativ musiqa mashg'uloti tashkil etish bo'yicha mustaqil fikrga ega.</p>
<p>kreativ fikrlash ko'nikmasi shakllanganlik mezon –</p> <p>past daraja (71-56)</p>
<p> kreativ g'oyalar ishlab chiqa olmaydi, o'zgarishlarni qabul qilishga ko'nikmagan, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror chiqara olmaydi, musiqa mashg'ulotini kreativ tashkil etish bo'yicha ko'nikmaga ega emas.</p>
<p>amaliy kreativ harakat ko'nikmalari rivojlanganlik mezon –</p> <p>yuqori daraja (100-86)</p>
<p> cholg'u ijrochilik malakasining rivojlanganligi, bolalar qo'shiqlarini kuylatish bo'yicha musiqa rahbarining kasbiy va kreativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun nota savodi, musiqiy bilimlar va cholg'u ijrochiligiga oid yangi bilim va malakalarga ega. yangi musiqiy-ritmik va raqs harakatlarini bajarishda faollik ko'rsatdi.</p>
<p>amaliy kreativ harakat ko'nikmalari rivojlanganlik mezon –</p> <p>o'rta daraja (85-72)</p>
<p> sozandalik mahoratiga ega, lekin nota orqali ijro eta olmaydi, yangragan musiqani cholg'u orqali topishga harakat qiladi, qo'shiq kuylash jarayonini o'rtacha amalga oshiradi, musiqiy savodga oid amaliy topshiriqlarni sust darajada bajaradi. yangi musiqiy-ritmik va raqs harakatlarini o'rtacha bajaradi.</p>
<p>amaliy kreativ harakat ko'nikmalari rivojlanganlik mezon –</p> <p>past daraja (71-56)</p>

<p>sozandalik mahoratiga ega emas, kreativ tarzda qo'shiq kuylash jarayonini tashkil etishda, musiqiy savodga oid amaliy topshiriqlarni bajarishda qiynaladi. yangi musiqiy-ritmik va raqs harakatlarini bajarishda faolligi yetishmaydi. amaliy ishlarni ko'rsatib berishda tortinchoq.</p>
<p>kreativ ta'limiy jarayonlarni tashkil etish – yuqori daraja (100-86)</p>
<p>turli yosh guruhlarining yillik ta'limiy loyihasini tatbiq etishning tashkiliy-pedagogik shartlarini yaxshi o'zlashtirgan, kreativ musiqa mashg'ulotining namunaviy oylik, haftalik rejasini tuza oladi, "musiqiy sandiqcha" nomli qutichadan musiqa mashg'ulotining samarali tashkil etish uchun lozim bo'lgan turli mahsulotlarni amalda qo'llaydi, xorijiy va kreativ metodlar asosida musiqa faoliyatini tashkil etadi.</p>
<p>kreativ ta'limiy jarayonlarni tashkil etish – o'rta daraja (85-72)</p>
<p>turli yosh guruhlarining yillik ta'limiy loyihasini tatbiq etishning tashkiliy-pedagogik shartlarini qisman biladi, kreativ musiqa mashg'ulotining namunaviy oylik, haftalik rejasini tuzishda biroz qiynaladi, mashg'ulotlarni samarali tashkil etish uchun "musiqiy sandiqcha" nomli qutichadan ba'zida foydalanadi.</p>
<p>kreativ ta'limiy jarayonlarni tashkil etish – past daraja (71-56)</p>
<p>turli yosh guruhlarining yillik ta'limiy loyihasini tatbiq etishning tashkiliy-pedagogik shartlarini yaxshi o'zlashtirmagan, musiqa mashg'ulotining namunaviy oylik, haftalik rejasini kreativ tarzda tuza olmaydi, musiqa mashg'ulotining samarali tashkil etish uchun "musiqiy sandiqcha" nomli qutichadagi turli mahsulotlardan unumli foydalanmaydi.</p>
<p>kreativ mahsulot (ishlanma)lardan foydalanish – yuqori daraja (100-86)</p>
<p>musiqiy didaktik mahsulotlar tayyorlash va ulardan samarali foydalanish qoidalari bo'yicha maxsus bilim va malakalarga ega, faoliyatni mazmunli va maqsadli tashkil etish uchun mavzuga oid tarqatmalar, didaktik mahsulotlar yasash va to'plash bo'yicha amaliy ishlarni bajara oladi.</p>

kreativ mahsulot (ishlanma)lardan foydalanish –

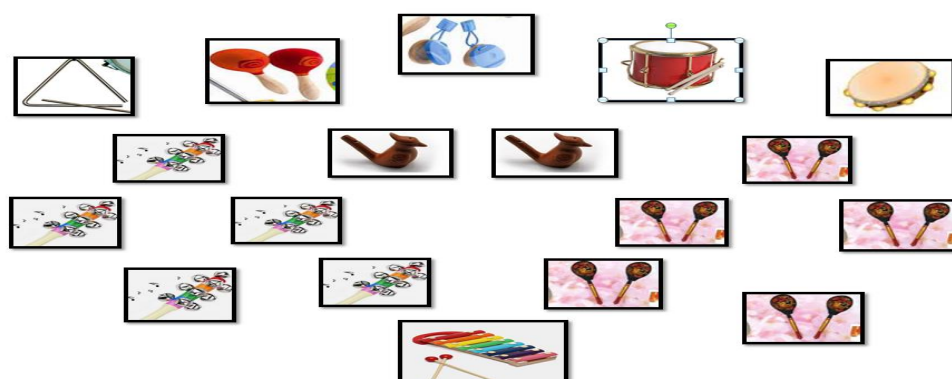
oʻrta daraja (85-72)

musiqiy didaktik mahsulotlar tayyorlash va ulardan samarali foydalanish qoidalarini boʻyicha maxsus bilim va malakalarga ega, ammo amalda qoʻllab koʻrmagan, faoliyatni mazmunli va maqsadli tashkil etish uchun mavzuga oid tarqatmalar, didaktik mahsulotlar yasash va toʻplash boʻyicha amaliy ishlarni qisman bajaradi.

kreativ mahsulot (ishlanma)lardan foydalanish –

past daraja (71-56)

musiqiy didaktik mahsulotlar tayyorlash va ulardan samarali foydalanish qoidalarini boʻyicha malakalari past darajada faoliyatni mazmunli va maqsadli tashkil etish uchun mavzuga oid tarqatmalar, didaktik mahsulotlar yasash va toʻplash boʻyicha amaliy ishlarni bajarishda xatolarga yoʻl qoʻyadi.



**2.2.4-rasm. Bolalar shovqinli cholgʻular orkestrining
namunaviy joylashuvi**

Bolalar ijodida orkestr tashkil etish musiqaga hamohang qilishning eng samarali usulidir. Musiqa rahbari orkestrni joylashuvini oldindan belgilab qoʻyishi, cholgʻularni guruhlariga ajratib joylashtirishga alohida eʼtibor qaratishi kerak. Bolalar cholgʻularning rang-barang tembrini ajrata olishi, ijro uslublari bir-biridan farqlashiga oʻrgatish kabi vazifalar orkestr tashkil etishning dastlabki bosqichidir.

Bolalar musiqaning xarakteri, ritmi, frazasi, dinamikasini his qilishi, musiqaga hamohang turli cholgʻularni ijro etishi lozim. Bayram tadbirlari dasturidan ham bolalar cholgʻu ijrochiligi joy olishiga eʼtibor qaratish lozim.

Musiqa rahbari bolalar ansambli tuzishda quyidagilarga amal qilishi lozim:

musiqiy asar mazmunini ifodali bayon etish, ijro usullarini ko'rsatish va tushuntirish;

bolalarga cholg'ularni mustaqil ushlab ko'rish, uni ko'zdan kechirishga ruxsat berish;

bolalarga murakkab bo'lmagan ijrochilik vazifalarini taqsimlash;

cholg'ularni joylashishiga alohida e'tibor qaratish;

dirijorlik malakasiga ega bo'lish;

bolalarning orasidan musiqiy qobiliyati ustunlarini ajratib olishi;

bolalar cholg'u asarining bolalar yoshiga va bilim darajasiga mosligi, rang-barangligi, ijroning qulayligi, yengilligi va ravonligi, ritm jihatdan aniqligi saralay olish;

kreativ yondashuv va nota cho'zimlarini sanash orqali bolalarni cholg'uda ijro etishga o'rgatishni bilish;

Taraqqiy etgan mamlakatlardagi musiqiy ta'limning rivojlanishida bolalar uchun alohida ishlab chiqilgan metodlar o'quv tarbiyaviy jarayonda kreativ yondashuvni taqozo etadi. Hozirgi taraqqiy etgan davrda ta'limga zamonaviy yondashuvga bo'lgan ehtiyoj mavjud bo'lib, mazkur ehtiyoj sabab turli zamonaviy o'qitish dasturlari bugungi kunda faollashmoqda.

Shunday zamonaviy musiqiy o'qitish usullaridan biri "Soft Way To Mozart" dasturi bo'lib, musiqa savodxonligi pianino ijro etishni o'rgatish uchun samarali innovatsion dastur hisoblanadi. Mazkur dastur bolalarning ikki yoshdan boshlab musiqiy o'yinlaridan foydalangan holda pianino cholg'usiga o'rgatish uchun mo'ljallangan. Ushbu dastur AQShda ishlab chiqilgan va bugungi kunda dunyoning 48 mamlakatida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda.

Uning yaratuvchisi Hellen Hayner — taniqli amerikalik musiqashunos, pedagog hisoblanadi. Hellen Hayner "Musiqachi bo'lish oson!" asarida shunday deb yozgan: "...qadim zamonlardan beri musiqa o'rgatish ta'limning eng qimmat va elita turi hisoblanib kelgan [169]. Birinchidan, bu har doim individual tayyorgarlikdir, ikkinchidan, o'rganish predmetining o'zi nozik, nafis bo'lib, insondan alohida qobiliyatlarga ega bo'lishni talab qiladi... Ushbu dastur orqali har kuni bolalar o'ng va chap qo'llarining har bir barmog'ini boshqarishni o'rganadilar. Agar biz bolalarni qalam bilan chizish yoki cho'tkadan foydalanishni o'rgatgan bo'lsak, biz ularga cholg'uning klavish tugmachalaridan ko'proq foydalanishni o'rgatishimiz kerak".

"Soft Way To Mozart" kursining asosi bu pianino qismlari ro'yxatini to'ldiradigan noyob dasturiy ta'minotdir. Bu foydalanuvchiga musiqiy matnni qanday qilib to'g'ri o'qish va uni takrorlashni o'yin tarzida ko'rsatish, taklif qilish va o'rgatish imkonini beradi. Dastur qiziqarli didaktik uslubda tayyorlanganligi sabab har bir bola nafaqat nota yozuvlarini o'zlashtiradi, balki pianino ijro etishni o'yin tarzda oson o'rganadi.



O'ng qo'l uchun



Chap qo'l uchun

“Soft Way To Mozart” dasturining didaktik ta’minoti (fortepiano klavishlari) uchun vositalar

“Musiqiy savodsiz odam — bu biror bir cholg‘uda ijro eta olmaydigan odam”, deydi Hellen Hayner. Oddiy musiqiy ta’lim berishda musiqa savodxonligi umuman yaxshi deb bo‘lmaydi. Musiqaga uquvi past insonlar ajratilib ko‘rsatiladi, musiqaning rohatini bahramand qilinmaydi.

Lekin asl muammo shundaki, musiqiy uquvi past bolalar ham ijodiy qobiliyat bilan tug‘iladi. Odatda musiqa pedagoglari hech bir bolani ajratib ishlashga haqqi yo‘q.

Hellen Hayner “Musiqachi bo‘lish oson!” nomli kitobida bugungi musiqiy ta’lim sohasiga oid quyidagi muammoli vaziyatlarga e’tibor qaratadi. Biz o‘zimizga pedagog sifatida bir nechta g‘alayonli savollar berishga harakat qilishi kerak:

musiqani har qanday odamga, hatto ojiz va qobiliyatsiz deb hisoblangan bolalarga ham o‘rgatish mumkin bo‘lsa-chi?

barcha bolalarga pianinoda ijro etishni, nota yozishni, musiqa o‘qishni muvaffaqiyatli o‘rgatish mumkinmi?

haqiqatan ham har bir bolada ijrochini yetishtirish kerakmi?

balki musiqa ta’limidagi eng muhim narsa, ehtimol, musiqani eshitish va tushunish qobiliyatidir.

agar o‘zingizning ishlashingiz asosan shu maqsadda bo‘lsa-chi?

musiqani eshitish va tushunish qobiliyatiga qanday usullar orqali ishlashganda erishsa bo‘ladi?

agar pedagog musiqa o‘rgatish uchun muhim va kreativ shaxs bo‘lsa-chi?

biz foydalanayotgan metodlar samara bermaydigan bo‘lsa, ularni yangilashni fursati kelmadimikan?

Har bir zamonaviy ta’limni tashkil etayotgan musiqa pedagogining ongida mana shu kabi fikrlar bo‘lishi muhimdir.

An'anaviy musiqa ta'limi bolalar bilan ishlashda bolalarni iqtidorini tabaqalashga, pedagoglarning bir xil qolipdan chiqib keta olmasligiga olib kelmoqda. Yangicha tashkil etiladigan pedagogik jarayonning o'zini-o'zi boshqaruvchisi bu bola bo'lishi kerak. Pedagog bolalarni kerakli bilimlarga yo'naltirishi, pedagogik jarayonni loyihalashida faollik ko'rsatishi lozim.

Xorijiy davlatlardagi musiqa metodikasini takomillashtirishga oid tajribalarni o'rganish muammoga tahliliy jihatdan kengroq yoritish imkoniyatini ochib beradi hamda musiqiy ta'lim metodlariga kreativ yondashish uchun yo'l ochadi. Shuning uchun ham biz AQSh, Angliya, Bolgariya, Vengriya, Germaniya, Gollandiya, Polsha kabi rivojlangan mamlakatlarning kichik yoshdanoq musiqiy ta'limi darajalarini olimlar tomonidan ishlab chiqilgan turli metodlar asosida ko'rib chiqishni maqsadga muvofiq, deb hisobladik.

Darhaqiqat, bugungi kunda zamonaviy o'qitishning faollashishiga texnologik rivojlanish sabab bo'lmoqda. Erta yoshdan bolalarni musiqiy faoliyat turlariga o'rgatadigan videodarslar juda ham keng ko'lamda turli internet platformalaridan joy olgan. Ammo bu kabi dasturlarni o'zlashtirish orqali turli ko'rinishdagi multimedia vositalari bolalarning erta yoshdanoq bog'lanib qolayotganligi ham alohida muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shuning uchun ham, musiqa mashg'ulotlarini didaktik ta'minotini pedagoglarning kreativligini rivojlantirish orqali erishishni ko'zda tutganmiz.

Nazorat savollari:

1. Musiqa rahbarining kreativ fikrlash ko'nikmasini qanday hosil bo'ladi?
2. Amaliy kreativ harakat ko'nikmalarini sanab bering.
3. Musiqa rahbarining kreativ ta'limiy jarayonni tashkil etishiga misol keltiring.
4. Musiqa rahbari kreativ mahsulot (ishlanma)larni mashg'ulotlarda qo'llay olish uchun qanday texnologiyalarni bilishi kerak.

O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR

№	Savol	1-javob	2-javob	3-javob	4-javob	To'g'ri javob
1	Kreativ musiqa mashg'uloti-bu...	Bir nechta musiqiy faoliyat turlari integratsiyalashgan, kreativ metodlarni qo'llash va noan'anaviy ta'limiy loyihalash vositasida amalga oshiriladigan, aniq	Odatiy musiqa mashg'uloti	Reja asosida tashkil etilgan musiqa mashg'uloti	Istiqbol reja asosida	1

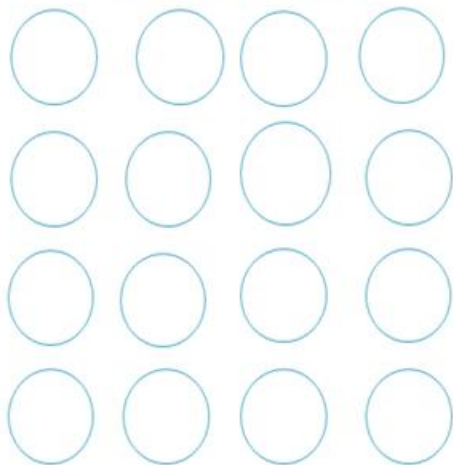
		maqsad va samarador natijaga ega ijodiy jarayondir.				
2	Xellen Xaynening bolalar musiqiy ijodi uchun qo'llagan usullari nimadan iborat?	Bolalarni 3 yoshdan boshlab fortepiano ijrochiligiga maxsus kompyuter dasturi orqali o'rgatish	Bolalar xor ijrochiligiga yangilik olib kirgan	Qo'l harakatlari orqali nota nomlarini o'ylab topgan	Uning musiqa ijodiga hech qanday aloqasi yuq	1
3	Karl Orff eng ko'p qaysi musiqiy faoliyat turlarini o'z pedagogikasida qo'llagan?	Musiqiy ritmik harakatlar, qo'shiq kuylash, cholg'ularda musiqaga jo'r bo'lish	Raqs harakatlari	Musiqa tinglatish faoliyati	bolalar bilan yakka tartibda ishlash orqali	1
4	Musiqiy-ritmik harakatlarni predmetlarsiz qayday bajarish mumkin?	Chapak chalib va oyoq depsinish	Predmetlarsiz bajarib bo'lmaydi	Chapak chalib	Oyoqni taqillatib	1

MODUL YUZASIDAN MALAKA ISHI MAVZULARI

1. “Kreativ musiqa rahbari” mavzusida ishlanma(tarqatmalar)
2. “Noan’anaviy musiqa mashg‘uloti” (Ishlanma)
3. “Musiqa cholg‘ulari” mavzusida bolalar adabiyoti namunalar to‘plamini tayyorlash (to‘plam)
4. Milliy cholg‘ular -Sanoq cho‘plari bilan ishlash.(to‘plam)
5. “Yangi yilim-yaxshi yilim” bayram ertalik ishlanmasi(ko‘rgazmalar)
6. Musiqiy logoritmik o‘yinlar(Tarqatmalar)

TARQATMA MATERIALLAR

“QO‘SHIQNING NOMI”

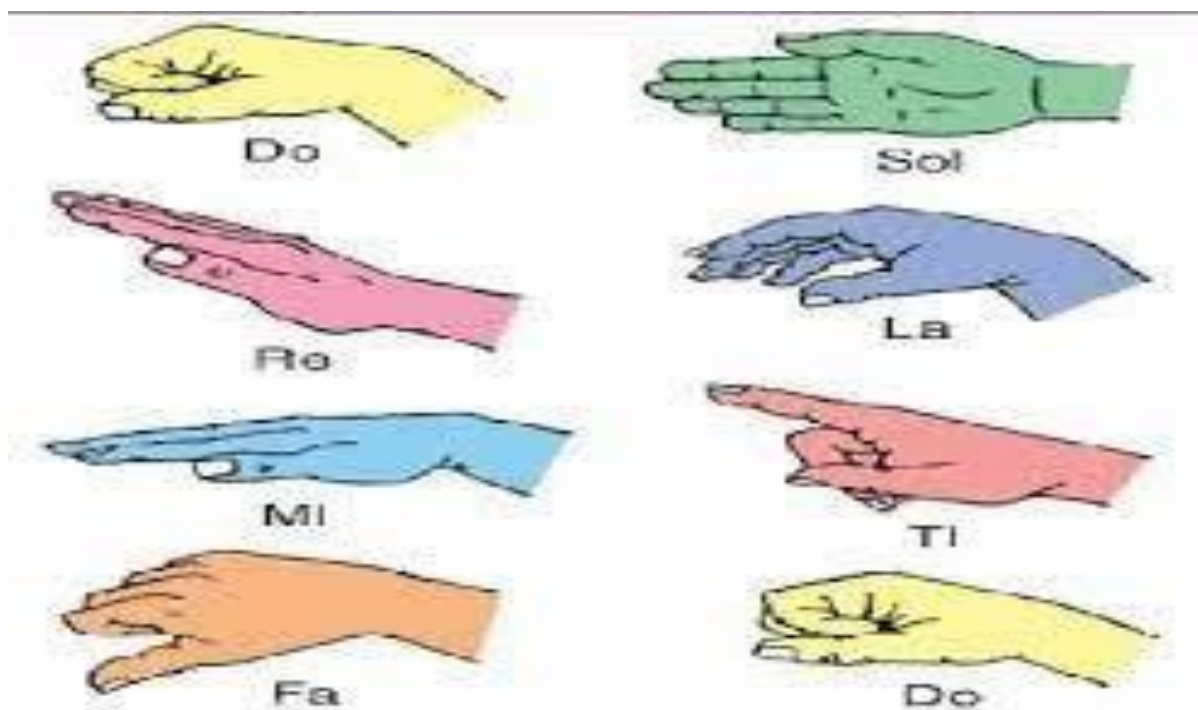


Namunaviy jadval

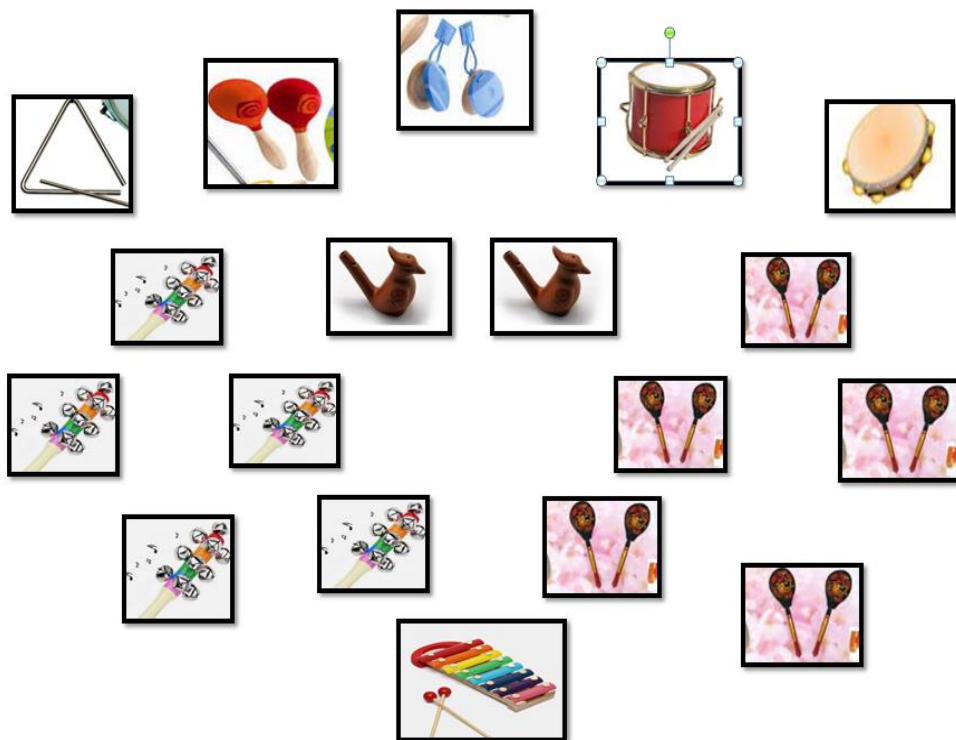
“QO‘G‘IRCHOQ‘IM LOLAXON” QO‘SHIG‘I



Ishni bajarilganlik natijasi



Notalarning qo'l harakatlari orqali ifodalanishi



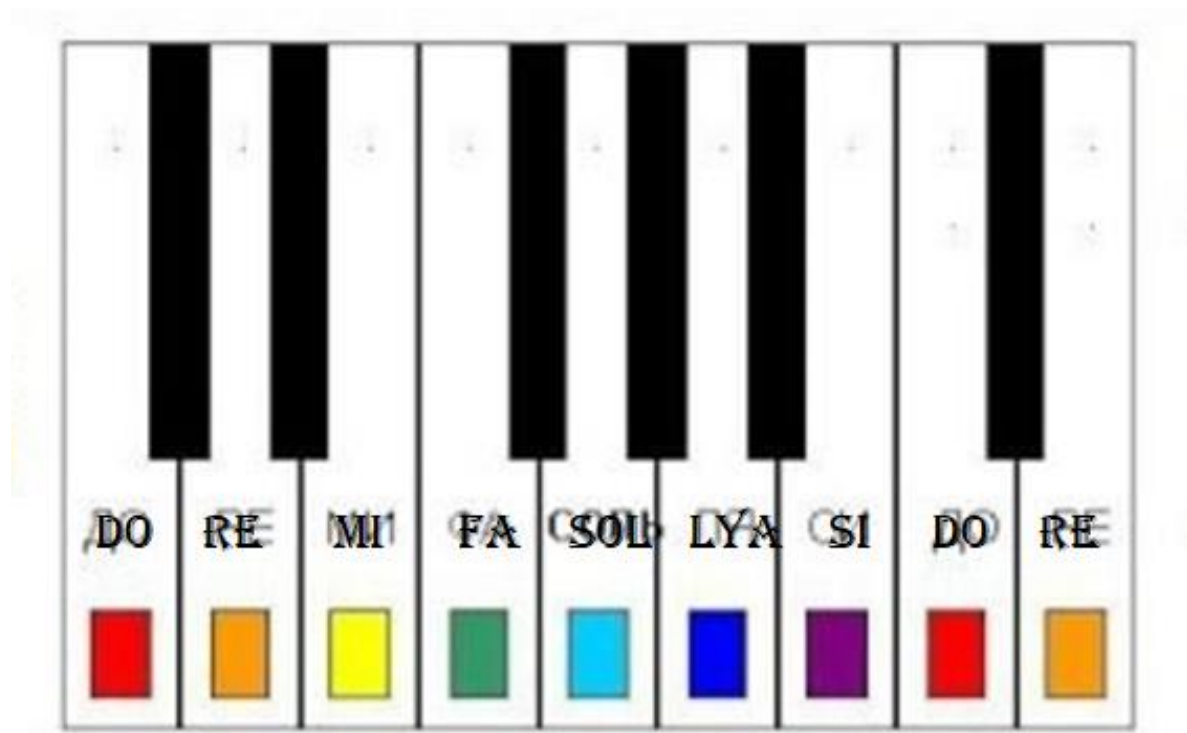
2.2.4-rasm. Bolalar shovqinli cholg'ular orkestrining
namunaviy joylashuvi



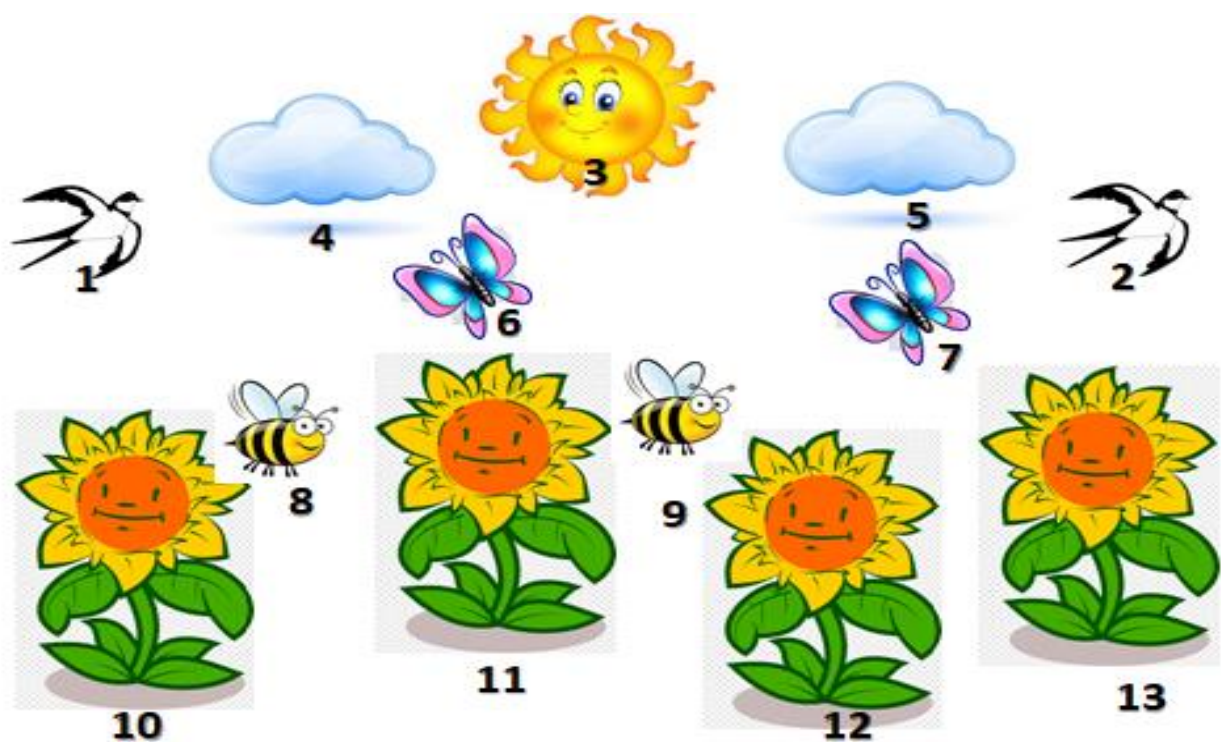
O'ng qo'l uchun



Chap qo'l uchun



3.1.2- rasm. Fortepiano klavishlarida notalar joylashuvining ranglar orqali ifodalanishi



2.2.1- rasm. Bolalar talqinida “Qo‘llar xori” metodi bo‘yicha atributlarning joylashuvi.



TOVUSH (NOTA)LAR CHO'ZIMI



Musiqiy tovushlar uzun va qisqa bo'lganligi uchun ular nota yozuvida turli shakllar bilan belgilangan.



BU BELGI BUTUN NOTA DEYILADI



BU BELGI YARIM NOTA DEYILADI



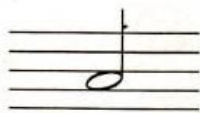
BU BELGI CHORAK NOTA DEYILADI



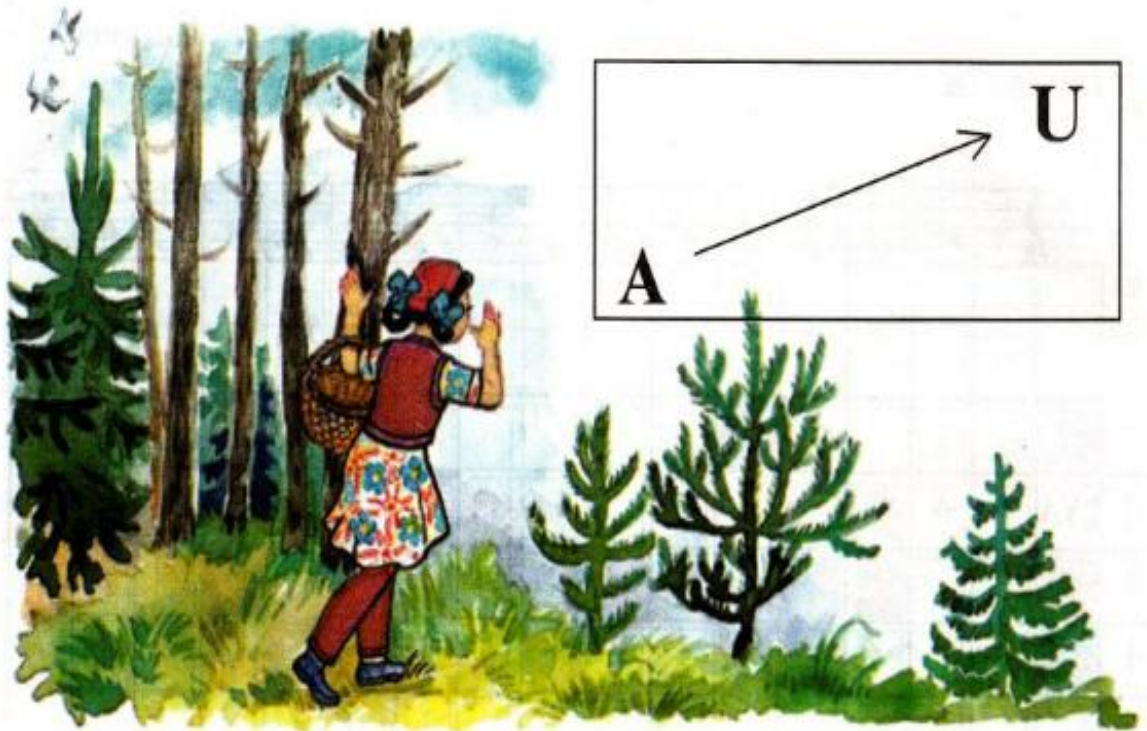
BU BELGI NIMCHORAK NOTA DEYILADI



BU BELGI O'N OLTITALIK NOTA DEYILADI



Tovushlarning harakati



«A» tovushi pastga, «U» tovushi esa yuqoriga harakat qiladi.

The illustration shows a bird perched on a branch of a tree with yellow autumn leaves. To the right, a diagram in a rectangular box shows the sound 'kak' at the top left and the sound 'ku' at the bottom right, connected by a diagonal arrow pointing downwards and to the right, indicating the pitch movement of the sound 'kak' when it changes to 'ku'. Below the diagram is a musical staff with a treble clef. It contains three measures, each with two notes: a higher note labeled 'kak' and a lower note labeled 'ku'. Arrows point from the text labels to their respective notes on the staff.

«kak» bo'g'ini baland, «ku» bo'g'ini esa past.

Hayvonlar ovozini farqlang

?



?



?

?



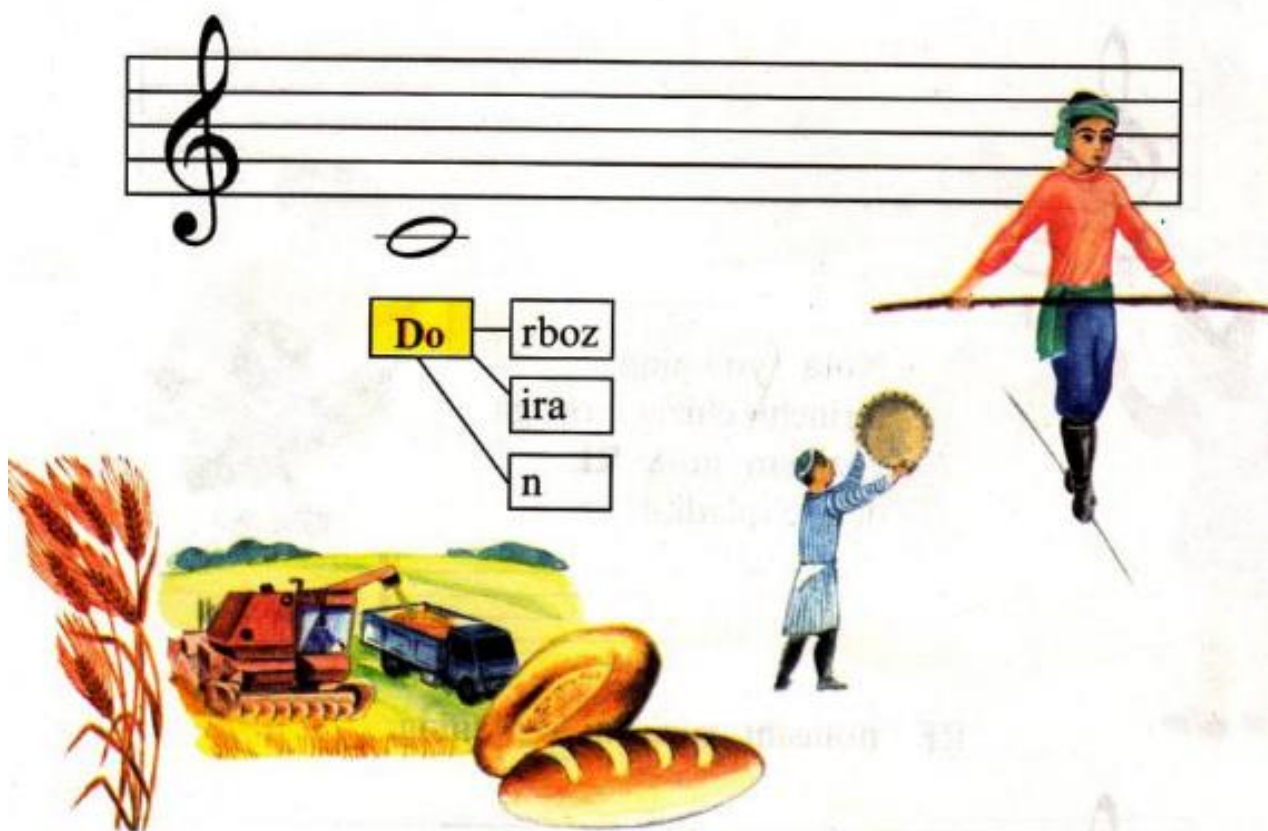
?



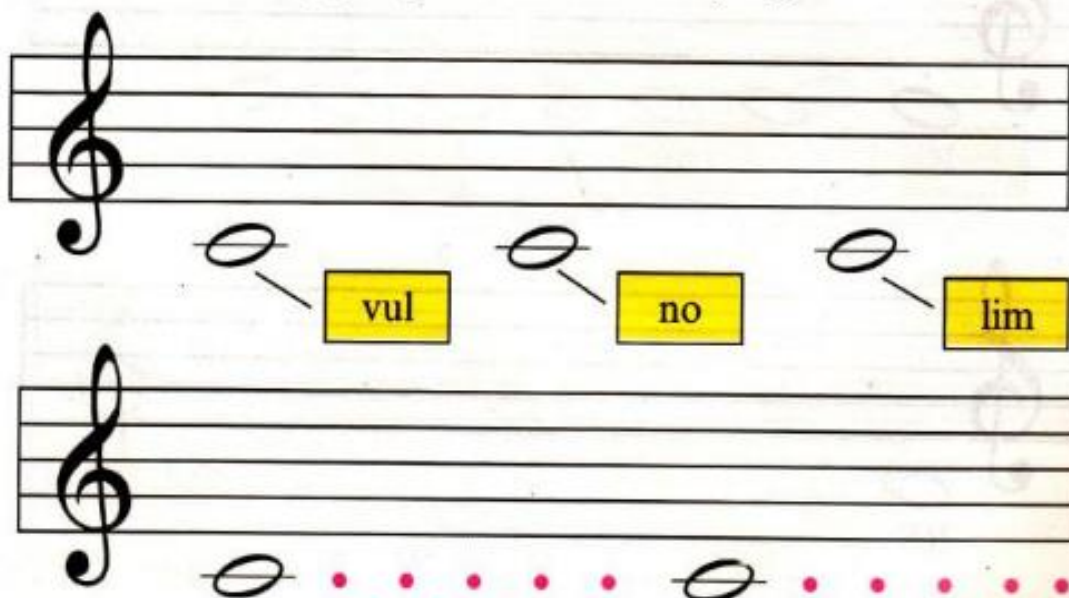
?



REBUS



Quyidagi so'zlarni aniqlang.



Nuqtalarning o'rniga so'z qo'ying.

ATAMALAR IZOHLI LUG'ATI

Kommunikativ qobiliyat – pedagogning samimiy muloqotda bo'lishi, muloqotni to'g'ri tashkil etishi, ta'lim oluvchilar bilan do'stona muloqot o'rnatish uchun to'g'ri yo'l topa bilishi, ular bilan pedagogik nuqtai nazardan maqsadga muvofiq o'zaro aloqa bog'lashiga qaratilgan qobiliyatni ifodalovchi tushuncha.

Pedagogik bilim – bolalarni o'qitish va tarbiyalash, ta'lim hamda tarbiya jarayonini tashkil etish asosida shaxsni har tomonlama kamol toptirishga doir tizimlashgan ma'lumotlar yig'indisi.

Pedagogik qobiliyat – pedagogik faoliyatni oqilona tashkillashtirish va olib borilishiga imkon beradigan, amaliy vazifalarning samarali bajarilishini ta'minlashda ahamiyatli bo'lgan pedagogga xos xususiyatlar.

Maktabgacha ta'lim – maktabgacha yoshdagi bolalar qiziqishi, iqtidori, individual ruhiy va jismoniy xususiyatlari, madaniy ehtiyojlarini inobatga olgan holda hamda bolada ma'naviy me'yorlarni shakllanishi, bola tomonidan hayotiy va ijtimoiy tajriba olishini ko'zda tutgan har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan yaxlit jarayondir;

Bola kompetensiyasi – ma'lum bir yosh davriga xos bo'lgan vazifalarni maqsadli bajarish uchun yetarli bo'lgan bolaning bilim, ko'nikma va malakalari hamda qadriyatlari;

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv – pedagogning butun diqqat-e'tiborini bola shaxsining yaxlitligiga qaratishni, uning nafaqat aql-zakovati, fuqarolik mas'uliyati hissi, balki emotsional, estetik, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish haqida g'amxo'rlik qilishga yo'naltiradigan yondashuv.

Musiqra rahbari — MTT jamoasi tarkibiga kiradigan pedagogik xodim, musiqa faoliyatining tashkil etishning turli shakllari va ko'rinishlaridan foydalanib, tarbiyalanuvchilarning musiqaga bo'lgan iqtidorlarini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish ishlari bilan shug'ullanadi. Musiqra rahbari bitta yoki bir nechta musiqa asboblarni chalishni bilishi, amalga oshiriladigan pedagogik faoliyat yo'nalishlarini tarbiyalanuvchilarning individual va yosh xususiyatlarini, ularning ijodiy qobiliyatlarini hisobga olgan holda belgilashi lozim.

Musiqra tarbiyasi — estetik tarbiya sohalaridan biri; Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshiriladigan pedagogik jarayon. Bolada ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish maqsadida uning musiqa madaniyatini tarbiyalash va musiqaviy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus tashkil etilgan pedagogik jarayon. Musiqra tarbiyasining vazifalari: bolaga musiqani sevish va tushunishni o'rgatish, uning musiqani eshitish qobiliyatini rivojlantirish, unga eng sodda ijrochilik ko'nikmalarini singdirish.

Musiqra faoliyati - musiqa vositasida rivojlantirish jarayonida musiqa

faoliyatining barcha turlarini qo'llash. Bolalar musiqa faoliyati turlari: musiqani, uning harakati, o'ziga xos ohanglari, obrazlilik va betakror musiqa san'atini "kuzatish", ya'ni idrok qilish; musiqani tinglash, faol musiqa amaliyoti (qo'shiq aytish, musiqiy cholg'ularini chalishdan foydalangan holda); musiqani tinglash va ijro etish bilan bog'liq bo'lgan bolalar ijodiyoti. MTTda musiqa faoliyatini tashkil etish turlari: frontal musiqa mashg'ulotlari (kompleks, mavzu bo'yicha, yetakchi (dominant), an'anaviy); guruh va individual musiqa mashg'ulotlari (ijodiy, musiqani eshitish iqtidori va ovozni rivojlantirish, raqs harakatlarini o'zlashtirish, bolalarga musiqa asboblari chalishni o'rgatish); musiqa zalidan tashqarida tashkil etilgan musiqa muhiti (mustaqil musiqa faoliyati, musiqa sadolari ostida uyg'onish, musiqali hordiq, ertalabki badantarbiya, jismoniy tarbiya mashg'ulotlari); bayram ertaliklari va badiiy kechalar (mavsumiy, mavzuviy, folklor, o'yinga asoslangan).

Musiqaga bo'lgan qobiliyatni rivojlantirish — bolaning tabiiy qobiliyatiga tayangan holda. Unda musiqa madaniyatining asoslarini, ijodiy faollikni shakllantirish orqali qobiliyatini rivojlantirish jarayoni.

Kreativlik (ijodiylik) (lot. *creatio* – yaratuvchanlik, ijodkorlik) – 1) qandaydir yangi, betakror narsa yarata olish layoqati, badiiy shakl yaratish, fikrlash, g'oya va yechimga olib keluvchi aqliy jarayon. 2) shaxsning yangi g'oyalarni yaratish va qabul qilishga tayyorligini tavsiflovchi ijodiy qobiliyati.

Kreativ kompetentlik – pedagogik faoliyatga nisbatan tanqidiy va ijodiy endoshish, o'zining ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish eta olish.

Kreativ testlar – 1) shaxsning ijobiy layoqatini o'rganish va baholash metodikalari majmuasi. 2) pedagogik va psixologik tadqiqotlarda shaxsning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash uchun maxsus ishlab chiqilgan testlar. Kreativ testlar dastlab o'tgan XX asrning 50 yillarida qo'llanila boshlangan. Ta'lim jarayonida bolalarda bilish qobiliyatining mavjudligi, ularning ijodkorlikka moyilligini aniqlashga yo'naltirilgan Kreativ testlar D. Gilford, Ye. Torrans va D.B. Bogoyavlenskayalar tomonidan ishlab chiqilgan.

Kreativ vazifa – pedagogning ilg'or tajribalar, ilmiy tadqiqot natijalarini o'rganish va ommalashtirish, shu asosda o'z bilimlarini boyitishga yo'naltirilgan ijodiy faoliyat shakli.

Kreativ faoliyat – shaxs yoki jamiyatning tabiiy, ijtimoiy, ma'naviy olamini insonning maqsad, vazifalari, istaklari, ehtiyojlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda o'zgartirishga yo'naltirilgan, bunyodkorlikka asoslangan xatti-harakatlar tizimi.

Kreativ ta'lim – ta'lim oluvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, takomillashtirishga yo'naltirilgan o'quv-tarbiya jarayonini ifodalovchi atama.

Pedagogik kreativlik (lot. "*creatio*" – "yaratish") – pedagogning an'anaviy pedagogik fikrlashdan farqli ravishda ta'lim va tarbiya jara'eni samaradorligi

ta'minlashga xizmat qiluvchi yangi g'oyalarni yaratish, shuningdek, mavjud pedagogik muammolarni ijobiy hal qilishga bo'lgan tayërgarligini tavsiflovchi qobiliyati.

Pedagogik ijod – pedagogning kasbiy jarayonni samarali tashkil etishga yo'naltirilgan yaratuvchanlik faoliyati.

Pedagogik tafakkur – pedagogik jarayon, vaziyat va hodisalar mohiyatining, shuningdek, ular o'rtasidagi muhim bog'lanish va aloqalarning pedagog ongida to'laonli aks etishi, yangi g'oyalarni ilgari surish, yangiliklar yaratish, shuningdek, pedagogik jarayon, vaziyat va hodisalarning natijalarini bashoratlash; pedagog aqliy faoliyatining yuksak shakli.

Pedagogik texnika – o'qitish, ta'sir ko'rsatish, ta'lim-tarbiya oluvchilarga o'z his-tuyg'ulari, bilimlari, axloqiy fazilatlarini uzatish texnologiyasini ifodalaydi;

Pedagogik muomala – pedagog kasbiy faolligining bir ko'rinishi bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonida ishtirokchilarining o'zaro ta'sir va hamkorligini aks ettiradi;

Pedagogik madaniyat— pedagog burchi, mas'uliyati, qadr-qimmat, vijdoni, axloqiy e'tiqodini nazarda tutib, pedagogning talabchanligi, adolati, komilligi, rostgo'yligi, to'g'riligini anglatadi.

Pedagogik nazokat (takt) – pedagogning pedagogik maqsadga muvofiq, foydali, qimmatli harakatlarining o'lchovi, me'yori va ta'sir vositasining chegarasi sifatida xarakterlanadi.

Pedagogik qobiliyatni rivojlantirish –faqat pedagoglargagina xos bo'lgan qobiliyatlarni yanada boyitish va takomillashtirish uchun zarur shart-sharoitni yaratish.

Tashkilotchilik qobiliyati – pedagog tomonidan ta'limiy va tarbiyaviy jaraënlarni ilmiy-nazariy, metodik va hissiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishini anglatuvchi sifat.

O'zini o'zi baholash (O'O'B) – shaxsning o'z-o'zini tahlil qilishi orqali o'ziga baho berishi.

O'z-o'zini rivojlantirish – shaxsning o'zida kasbiy tajriba, malaka va mahoratni takomillashtirish yo'lida aniq maqsad va puxta o'ylangan vazifalar asosida mustaqil ravishda amaliy harakatlarni tashkil etishi.

O'zini o'zi tahlil qilish – pedagog tomonidan kasbiy faoliyatda tashkil etaëtgan o'z amaliy harakatlari mohiyatining o'rganilishi.

O'z ustida ishlash – shaxs ëki mutaxassis tomonidan o'zini ijtimoiy hamda kasbiy jihatdan rivojlantirish, kamolotga erishish yo'lida maqsadli, izchil, tizimli harakatlarning tashkil etishi.

FOYDALANILGAN VA TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR :

1. O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni. O‘RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PQ-4312-son qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” PQ-112-son qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” qarori. 802-son, 2020-yil 22-dekabr.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlari xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida” qarori. 867-son, 2024-yil 20-dekabr
6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 8-iyuldagi “Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogining kasbiy standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 423-son qarori.
7. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2025-yil, 29-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkiloti va pedagoglarning ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida” buyrug‘i 323-son buyruq.
8. Grosheva I.V., Mirziyoeva Sh.Sh., Yevstafeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022-yil.
 1. Yunusov R. Musiqa ta’limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan, 2020.
 2. Xasanova N. Musiqa mashg‘ulotlarida faoliyat turlarini samarali tashkil etish. Pedagogik ta’lim, 2021, №4.
 3. Ismoilova M. Musiqa darslarida qo‘shiq kuylash va tinglash faoliyatining ahamiyati. Ta’lim va innovatsiya, 2022, №2.
 4. Sharipov B. Bolalarda musiqiy ritm hissini rivojlantirish usullari. Ilmiy axborotnoma, 2020.
 5. Qodirov R. “Musiqa pedagogikasi”. Qisqacha kurs. Toshkent, 2011- yil.
 6. Qodirov R. “Musiqa psixologiyasi” (ma’ruzalar kursi). O‘quv qo‘llanma. Toshkent, “Musiqa”, 2005-yil.
 7. Djurayev R.X. “Ta’limda interfaol texnologiyalar” Toshkent, “Sano-standart” 2010-yil.

8. G.M. Sharipova va boshqa. Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish metodikasi. T.: Cho'lpon.
9. Mizamova Hulkar. Baxtiyor Aliyev (Monografiya) –T; Musiqa nashriyoti 2016 y
10. Bolalar bog'chasida xalq milliy raqslari. Manzura Qosimova. Toshkent 2003y.
11. Ashula va raqs ansambli bilan ishlash uslubi. R. Tursunov. Toshkent 2002y.
12. K.D. Raximqulov «Milliy harakatli o'yinlar» o'quv qo'llanma "Tafakkur bo'stoni" nashriyoti Toshkent 2012 y.

Elektron ta'lim resurslari

1. <https://avloniy.uz/uz>
2. <https://ru.wikipedia.org>
3. <https://www.oecd.org/>
4. <http://www.gov.uz>

